

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Velká Británie a evropská integrace:
od idealismu Winstona Churchilla po čelní postavení
kabinetu Tonyho Blaira v integračním procesu**

Jan Černý

Plzeň 2011

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Velká Británie a evropská integrace:

**od idealismu Winstona Churchilla po čelní postavení
kabinetu Tonyho Blaira v integračním procesu**

Jan Černý

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Jurek.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2011

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2011

.....

Na tomto místě bych rád srdečně poděkoval vedoucímu práce. Nebýt jeho cenných rad a upozornění, těžko by text vznikl v této podobě. Obávám se, že jsem nedokázal jeho rad využít na sto procent, což je čistě mou chybou a nikterak to nesnižuje míru pomoci, kterou mi v době vzniku práce poskytl.

Obsah

Úvod	8
1 Kořeny evropské integrace	10
1.1 Římská Británie a křesťanská Evropa	11
1.2 Krach koncertu velmocí a idealista	
Woodrow Wilson	12
1.3 Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi	
a Aristide Briandt	15
1.4 Arthur Salter a Jean Monnet	17
2 Proměny Evropy, britská nezakotvenost a pád	
impéria	18
2.1 Druhá světová válka a její důsledky, pokus	
o federaci Britů a Francouzů	18
2.2 Winston Churchill jako idealista?	19

2.3 OSN, Matshallův plán, Rada Evropy	
a Velká Británie	22
2.4 Atlantická charta, Západní unie a Británie	
v NATO	23
2.5 Rozpad britského impéria, Commonwealth,	
Suezská krize jako klíčový moment	26
2.6 Postoj Britů k EFTA a k Evropským	
společenstvím	30
3 Velká Británie ve sjednocené Evropě	31
3.1 Britské pokusy o připojení a veta Francie	32
3.2 Vstup Spojeného království do Evropských	
společenství	40
3.3 „Nemocný muž Evropy“	41
3.4 Jednotný evropský akt a Maastrichtská	
smlouva	44
3.5 Výzvy devadesátých let	48
3.6 Přichází Tony Blair	49

3.7 Jak se dál může vyvíjet evropská	
integrace ?	53
3.8 Otázka evropské identity	55
Závěr	57
Seznam použité literatury a internetových	
zdrojů	61
Résumé	66

Úvod

Jako téma naší bakalářské práce jsme zvolili Velkou Británii a evropskou integraci. Bližší specifikaci shrnuje rozšířený název: od idealismu Winstona Churchilla po čelní postavení kabinetu Tonyho Blaira v integračním procesu.

Velká Británie vždy hrála v evropských i světových dějinách nezastupitelnou a významnou úlohu. V této práci se tedy pokusíme historickou metodou zpracovat fakta, která popisují měnící se přístup Britů, potažmo politiků, kteří konali a konají jejich jménem, k problematice evropské integrace. Pokusíme se tedy zaměřit na proměny evropských a britských integračních snah s přihlédnutím k jisté časové posloupnosti, v které k nim docházelo.

Cílem práce by mělo být ujasnění postavení Velké Británie v mezinárodním systému, a to v kontextu spolupráce evropských zemí. Naším zájmem je především sledování změn tohoto postavení v běhu času, s největším důrazem na druhou polovinu dvacátého století a začátek století dvacátého prvního. Rádi bychom zjistili, zda a proč v minulosti byla či naopak dnes je pro Spojené království užší integrace se zeměmi kontinentu důležitá či přínosná, respektive jak se názory na ni měnily spolu s vývojem vnitřní politiky Británie, evropských i světových dějin nebo po předložení inspirativních plánů na prohloubení spolupráce. Klíčové bude zaměření na integrační procesy v Evropě a na osobnosti britské politiky, které se těchto změn zúčastnili, inspirovali je či tak dodnes činí. Důležitou otázkou také je, zda pro Británii jsou podstatnější transatlantické vztahy, evropská integrace, Commonwealth, či snad kombinace všech tří rovin, je-li toto vůbec v rozumné rovině možné.

V úvodní části se pokusíme stručně prozkoumat některé významné pokusy o spojenectví národů v Evropě a britský postoj k nim. Jde především

o snahy Woodrowa Wilsona, hraběte Richarda Coudenhove-Kalergiho, Aristida Brianda a Jeana Moneta v počáteční fázi jeho nadnárodních úvah.

V části druhé se zaměříme na neúspěšné či částečně úspěšné pokusy o společný postup evropských států v rozličných oblastech, jako byl Marshallův plán nebo Rada Evropy. Jako přelomový moment zde vidíme změny v náhledu na evropskou integraci po druhé světové válce, neboť ta vedla nejen k přesunu sil v mezinárodním měřítku, ale též k potvrzení nutnosti zabránit vzniku důvodů k ozbrojeným konfliktům prohloubením ekonomické i politické spolupráce. Zmíníme také specifické postavení Británie v NATO. Zde stojí za úvahu, zda úzké vazby Velké Británie se Spojenými státy zároveň nesnižovaly postavení ostatních evropských členů, či snad nekomplikovaly jiné pokusy o integraci v Evropě. Dále bychom rádi popsali britský postoj k založení ESUO, EURATOMU a EHS, a to vzhledem k několika faktorům, mezi které patřil například rozpad koloniální říše, Suezská krize, která oslabila velmocenské postavení Británie, a založení a vývoj EFTA.

Šedesátá léta dvacátého století znamenala pro Brity změnu postoje k ES. Třetí část práce se bude tedy zabývat specifickým postojem de Gaulla k možnosti britského vstupu do Evropských společenství, připojením se Spojeného království a proměnami postavení Velké Británie v Evropských společenstvích po jejím vstupu. Její koexistenci ovlivnil vývoj směrem od „nemocného muže Evropy“ přes nekompromisní postup Margaret Thatcherové po dnešní pokusy konkurovat Spojeným státům na ekonomickém poli. Důležitý je též aspekt nových vizí a idejí spojené Evropy, které předkládají nejen britské, ale též celoevropské veřejnosti nedávní a současní britští vůdci. Zároveň se pokusíme stručně popsat britskou politickou kulturu a její vliv na přístup k evropské otázce, například rozdílný postoj Skotska a Anglie. Rádi bychom se také podívali blíže na otázku evropské identity, neboť je pravdou, že při současné hloubce integračního procesu je její existence v myšlení občanů EU krajně žádoucí a pro další pokračování snah o zintenzivnění společného údělu Evropanů také patrně nezbytná.

Jako zdroje a prameny použijeme řadu historických a politologických publikací, stejně jako několik internetových pramenů, z nichž nejdůležitější budou především přepisy projevů britských politiků na téma evropské integrace. Fakta i názory se následně pokusíme kompilovat tak, aby vytvořily ucelený rámec práce. Je pravdou, že náhled jednotlivých autorů k dané problematice se značně liší, respektive se dá říci, že se dělí do tří základních táborů stejně tak, jako celá evropská veřejnost. Řada píšících, stejně jako značná část občanů, si dokáže udržet analytický odstup. Díla eurooptimistů se vyznačují především popisem integrace a jejích úspěchů, nezakrývají sice problémy, na které narazila, ovšem zároveň se dá vysledovat důvěra v jejich budoucí vyřešení. V protikladu stojí knihy a výroky euroskeptiků, jako například sborník *Odvrácená strana Evropské unie - Evropa v režii nadnárodních korporací* od kolektivu autorů, které nenechají (snad až programově) na Evropské unii niť suchou. K některým bodům naší práce se tedy pokusíme v zájmu vyváženosti a kritického přístupu přidat názory obou stran. Nedávno vydaný spis Christophera Bookera a Richarda Northa *Skryté dějiny Evropské integrace* má ambice dostat se do středu této debaty, a přestože názorová vyváženost i kvalita díla je vysoká, skeptický postoj evidentně i zde převažuje. Z této knihy máme v úmyslu čerpat značnou měrou. Jako poslední poznámku ke zdrojům pociťujeme za potřebí dodat, že k pohledu na život a dílo Winstona Churchilla použijeme – mimo jiné - knihu *Život sira Winstona* od Jaroslava Matějky, vydanou v roce 1970. Tento spis je evidentně ovlivněn dobou vydání a tehdejšími požadavky na ideologickou čistotu díla. Proto bude nutné k informacím zde obsaženým přistupovat kriticky.

1 Kořeny evropské integrace

V této kapitole se zaměříme na některé snahy o utvoření mezinárodních uskupení, jejichž členem mělo být obyvatelstvo žijící na území dnešní

Británie. Jedná se o římskou expanzi, ideál jednotné křesťanské říše či o Napoleonovu snahu o francouzskou dominanci nad Evropou. Podíváme se také, jakým způsobem inspirovali britští vůdci vznik mocenské rovnováhy v 18. století a ustavení Společnosti národů v průběhu první světové války. Hodláme též přiblížit postoje vůdců Spojeného království k proevropským myšlenkám Monneta, Kalergiho a Briandta. Domníváme se totiž, že do uceleného rámce práce patří i připomenutí historických pokusů o spolupráci, a to i z toho důvodu, že ovlivňují postoje budoucích pokračovatelů snah o integraci. V případě Britů se zde dá vysledovat počátek nepříliš pozitivního přístupu k omezování národní suverenity ostrovanů.

1.1 Římská Británie a křesťanská Evropa

Od dvou výprav Julia Caesara se dostala Británie do povědomí Římanů a bylo prakticky nevyhnutelné, že ti se následně pokusí expandovat na její území. Období nadvlády Říma znamenalo pro tuto zemi vstup z prehistorie do dějin. Rok 47 n.l. byl datem, kdy vojska císaře Claudia obsadila Británii po řeky Severn a Trent. Podle zvyklostí běžných na Římě podmaněných územích začala okamžitě fáze organizační přeměny v běžnou provincii. Řada bojů s nepoddajnými keltskými kmeny, stavba Hadriánovy zdi, fakticky ohraničující hranice podmaněného území či nespokojenost místních vládců s podrobením cizí moci nemohou zastřít skutečnost, že došlo k prudkému modernizačnímu vývoji v oblasti výstavby, zemědělství, hospodářství i dopravy (Salway in: Morgan ed., 1996: 1-30). Dá se tedy říci, že se Británie týkal *Pax Romana*. Z hlediska naší práce je důležité, že se zde značná část ostrovů stala součástí velké říše, která měla ambice šířit po celém známém světě své hodnoty a podřídit veškeré území jednotným principům. Faktický konec římské nadvlády znamenal rok 409 n.l., kdy bylo ukončeno panování císaře Konstantina (tamtéž: 50). S trochou nadsázky zde můžeme poznamenat, že dlouhodobé problémy s plným podřízením Británie Římu předznamenávají přístup Britů k jakékoli jiné budoucí integraci.

Zatímco Filip IV. Sličný usiloval na začátku čtrnáctého století za pomoci legistů o ukončení středověké převahy papežství nad mocí světskou, vítězem se pozvolna stával národní stát. Za zmínku zde stojí jeden z legistů, Pierre Dubois, který navrhnul vytvoření ligy evropských panovníků. Odůvodněním mu byla snaha netříštit křesťanské síly nutné k boji proti muslimům (Valeš, 2007: 102-104). Británie stejně jako kontinentální Evropa postupně dospěla k volání po reformaci církve. John Colet i jeho duchovní syn Thomas More napadali a kritizovali kněžské prohřešky. Myšlenky Erasma i Luthera pozvolna pronikaly na ostrovní univerzity. Do takto připraveného podhoubí zasadil král Jindřich VIII. svou „rozvodovou krizi“, tedy snahu zajistit si mužského potomka rozlukou se stárnoucí Kateřinou Aragonskou a svatbou s Annou Boleynovou (Guy in: Morgan ed., 1996: 240-246). Klement VII, římský papež, nedokázal králi pomoci, mimo jiné též proto, že byl osobně zavázán římskoněmeckému císaři, synovci Kateřiny. Jindřich reagoval nejen Kateřininým zapuzením, ale též odmítnutím uznání autority papeže. Parlament následně vydal řadu zákonů, které potvrdily nezávislost anglické církve na Římu (Stevenson, 2004: 206-207). Tímto se pro Brity prakticky ukončily pokusy spojit křesťanský svět pod společnou vládu papeže jako autority duchovní a pod moc jednoho světského panovníka, který by integroval křesťanské země pod svěřeným mečem světským.

1.2 Krach koncertu velmocí a idealista Woodrow Wilson

Nejprve považujeme za vhodné zmínit člověka, který se pokusil integrovat Evropu silou a vyslal tím základní impuls ke stvoření vídeňského systému. Byl jím Napoleon Bonaparte, francouzský císař, který hodlal vytvořit ze všech zemí Evropy jeden národ, jak alespoň sám tvrdil na Svaté Heleně. Měl v plánu na celém kontinentu zavést jednotnou měnu, legislativu i měrné jednotky. Skutečným cílem pro něj bylo sjednotit Evropu proti starému francouzskému nepříteli, Anglii. Je tedy evidentní, že ta nebyla z podobných snah nadšena. V roce 1814 představil svou vizi také jiný Francouz, hrabě Saint-Simon. Jeho představa evropského společenství až neuvěřitelně

předběhla svou dobu. Toužil po ustavení obecného parlamentu, který by byl nadřazen zákonodárným sborům jednotlivých zemí, hovořil o pravomoci takovéto instituce posuzovat vzájemné spory členů, začátek integrace viděl v ustavení francouzsko-britského parlamentu, ovšem bohužel také vizionářsky předpověděl že než k tomuto dojde, bude Evropa zpustošena mnoha revolucemi a válkami (Gerbet, 2004: 16-17). Zatímco tedy Francie pod vedením Napoleona usilovala o spojení Evropy pod svou nadvládou za účelem pokoření Británie, Saint-Simon snil o blízké spolupráci s Anglií. Bohužel, vojevůdce svými kroky většinou překoná snahy myslitelů. Napoleonské války byly dalším prvkem, který poznamenal vztahy obou zemí. Dodnes je možné vysledovat vzájemnou nedůvěru.

Ještě v průběhu napoleonských válek, v roce 1814, zasedl ve Vídni kongres, který měl za cíl určit tvář poválečného světa. Za Brity byl přítomen lord Castlereagh, anglický ministr zahraničí. Ten vycházel ze snahy prosadit Pittův plán, což se mu dle vlastních slov povedlo až nečekaně dobře. Nejednalo se ani zdaleka o prosazování nějakého sebeurčení národů. Základem britské koncepce se stala schopnost jednotlivých států hrát takovou úlohu v celkovém plánu, jaká jim byla předurčena. Británie sama se pak stala spolu s Pruskem, Rakouskem a Ruskem členkou Aliance čtyř. Již od začátku nové uspořádání získávalo trhliny, a to především díky Britům. Ti hodlali sice prosazovat kontinentální rovnováhu, ovšem čím více se koncept blížil jednotné evropské vládě, či snad dokonce sjednocené Evropě, tím větší budil na ostrovech odpor. Castlereagh nedokázal svou vlastní zemi přimět k tomu, aby reagovala již na potenciální nebezpečí, nikoli pouze na faktická. Vnitropolitická neshoda způsobila, že Británie roku 1818 vystoupila ze systému, který prakticky sama vymyslela. Zde je evidentní paralela se Spojenými státy a Společností národů. Zcela pragmatický postoj ke svým národním zájmům, tvrdošijnost, vědomí vlastní síly a množství účelových a krátkodobých aliancí s kontinentálními zeměmi vynesly v těch dobách Británii přezdívku „proradný Albion“ (Kissinger, 1999: 77-102).

Řada dohod, za kterými stál Otto von Bismarck, udržovala Evropu v mírovém stavu. „Balancérství“ Velké Británie, která neměla ideologických

nepřátel, pouze soků ohrožujících mocenskou rovnováhu, tomuto značně napomáhalo. Ovšem odstoupení Bismarcka z úřadu, snaha Německa o revizi světového uspořádání, především co se kolonií týkalo, aniž by však v jeho vedení stál někdo dosahující - byť částečně - Bismarckových kvalit a selhání klasické diplomacie vedlo společně s řadou dalších důvodů k rozpoutání nevídaného válečného běsnění. Po jeho konci stála vyčerpaná Evropa před otázkou, co dál.

„Navrhoval by prezident, aby existovala Společnost národů, které by se zavázaly, že se postaví proti jakékoli mocnosti porušující smlouvu ... nebo mocnosti, která by v případě sporu odmítla přijmout jinou metodu urovnání než válku?“ (Grey, cit.dle Kissinger, 1999:234). Tento dotaz, který adresoval v roce 1915 britský ministr zahraničí Grey Wilsonovi, sice dle Kissingera vycházel především ze snahy zapojit idealistického prezidenta Spojených států do války vyvolané ztroskotáním mocenské rovnováhy, přesto však nastartoval vznik organizace do té doby nevídané. Je až paradoxní, že impuls k ustavení doktríny kolektivní bezpečnosti vzešel ze země, která do té doby nejsilněji vyjadřovala odpor k jakýmkoli nejasně definovaným závazkům (tamtéž: 233-235).

Wilsonových čtrnáct bodů, podporujících právo národů na sebeurčení, se stalo základním kamenem poválečného uspořádání. Rozpad někdejších mocností, především Osmanské říše a Rakousko – Uherska, provázal vznik nových státních útvarů. Jejich bezpečnost měla chránit nově ustavená Společnost národů. Na její půdě se měl případný konflikt řešit mírovou cestou. V případě selhání takových snah měl být k dispozici nástroj kolektivní intervence. Krátce po jejím ustavení však dostala první ránu – stažení USA do izolace díky politice prezidenta Hardinga. V této chvíli se Británie spolu s Francií a Itálií dostala do čela organizace (Booker – North, 2006: 25-26).

V britské vnitřní politice krátce po uzavření mírových dohod a vytvoření versailleského systému sílila nespokojenost. Důvodem byla všeobecná obeznámenost s tezemi J. M. Keynesa, který kritizoval finanční reparace uvalené na Německo jako snahu o jeho naprosté zruinování, mající za následek celkové ekonomické oslabení Evropy. Také ministerský předseda Lloyd George čelil kritice za to, že vystupoval jako evropský mírotvorce

a z Británie učinil jakéhosi „evropského policistu“. Po pádu jeho vlády v roce 1922 převažovala v dalších patnácti letech na ostrovech pacifistická nálada. K uplatnění autority Společnosti národů v době krizí v Habeši a Mandžusku se našla jen pramalá podpora. Politika nevměšování a *appeasementu* provázela britskou politiku - i přes snahy některých osobností, z nichž je možno vyzdvihnout sira Winstona Churchilla - obdobím silících územních požadavků Adolfa Hitlera, stejně jako časem hrůz Španělské občanské války (Morgan in: Morgan ed., 1996: 536-537, 551-555). Ustupovalo se a nevměšovalo tak dlouho, až se nad světem rozkročila hrozba další devastující války. Společnost národů selhala a Británie v tom sehrála svou úlohu.

1.3 Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi a Aristide Briand

Vize Kalergiho *Panevropské unie* byla předehrou toho, co se podařilo ustavit v západní části Evropy po druhé světové válce. Chtěl prakticky po vzoru USA vytvořit Spojené státy Evropské, ovšem již v návrhu nepočítal s účastí jak Sovětského svazu, tak Británie (Mezihorák, 2001: 12). Spojené království nezahrnul do svého konceptu proto, že v něm viděl politický blok sám o sobě. Velice správně odhadl možnou roli Británie – úlohu prostředníka mezi Pan-Evropou a USA. Zároveň připustil možnost jejího připojení poté, co ztratí své impérium. Za zmínku stojí též předpoklad, že se angličtina pro svou rozšířenost stane druhým jazykem všech obyvatel Evropy (König – Lacina – Přenosil, 2007: 17-18). Zajímavý rozpor ve výkladu Kalergiho myšlenek můžeme najít v odpovědi na otázku, jak si představoval prosazení své vize. Zatímco dle některých autorů zdůrazňoval prosazení Pan – Evropy odspodu, tedy vůlí obyvatel (tamtéž: 18), dle Gerbeta plně chápal, že evropské veřejné mínění je unášeno vlnou nacionalismu, proto hodlal ovlivnit vládnoucí třídy jednotlivých zemí, tedy klíčové politiky a obchodníky (Gerbet, 2004: 27).

Coudenhove-Kalergi ve své knize *Pan-Evropa* předpokládal propojení francouzského ocelářského průmyslu s německou těžbou uhlí. Výsledkem by byl základ celoevropského průmyslu. Později též podpořil návrh Charlese

Gidea na ustavení evropské celní unie. Tyto návrhy získaly celou řadu příznivců, mezi něž patřili i francouzský ministr zahraničí Aristide Briand a německý kancléř, později dlouholetý ministr zahraničí, Gustav Stresemann. Tehdejší britský ministr financí, Winston Churchill, v projevu k členům Dolní sněmovny prohlásil, že snaha o potření francouzsko – německé nevraživosti těsným hospodářským, morálním a sociálním propojením by znamenala nový zrod Evropy. Briand, jako známý příznivce Společnosti národů, spolu s americkým ministrem zahraničí Kellogem připravili dohodu o zákazu války (s výjimkou obranné) jako prostředku mezinárodní politiky, která vešla do dějin jako *Briand – Kellogův pakt* (Booker – North, 2006: 27-29). Mezi signatářskými státy byla také Velká Británie¹. Pakt i přes to, že se k němu připojilo na 62 států, nesplnil svůj účel, neboť měl pouze deklarativní povahu a jakékoliv možnosti vymáhat závazek absentovaly. Dvacátého května 1930 Briand rozeslal evropským vládám memorandum, pojednávající o možnosti federálního uspořádání Evropy. Základem mělo být podřízení ekonomické problematiky sféře politické. Reakce evropských vlád sice vyzdvihla myšlenku užší spolupráce, ovšem za podmínky zachování absolutní svrchovanosti jednotlivých zemí. Pouze Británie odmítla Briandovu iniciativu okamžitě. Ovšem Winston Churchill, v té době stojící mimo politiku, vyjádřil nadšení. Návrh vřele podpořil, avšak okamžitě ve svých představách postavil Británii mimo federaci. Británie dle něj byla s Evropou, ale nikoliv v ní (Booker – North, 2006: 29-31). Projekt tedy narazil na řadu nepřekonatelných překážek. Z našeho hlediska je nejdůležitější postoj Spojeného království. To se ho nechtělo zúčastnit, ovšem zároveň nehodlalo tolerovat vznik podobného uskupení bez něj. Díky mocnému postavení ve Společnosti národů, která též netoužila po konkurenční organizaci, a také pro značné možnosti ovlivňovat určitý počet zemí na kontinentu Británie přispěla k neuskutečnění Briandových představ (Gerbet, 2004: 32).

¹ Dokument je možno nalézt na: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>
Datum náhledu 12.3.2011.

1.4 Arthur Salter a Jean Monnet

Salter a Monnet se poprvé setkali roku 1914 v Londýně, kde spolu zřizovali Mezinárodní zásobovací komisi. Podruhé tito zástupci francouzské a britské vlády spolupracovali na vzniku Mezispojenecké rady pro námořní dopravu. Ve třicátých letech působili oba v Číně na reorganizaci železniční dopravy, Salter jako poradce vlády vyslaný Společností národů a Monnet v pozici bankéře, zajišťující pro projekt finance. Oba při svých rozličných angažmá dospěli k názoru, že pro efektivní plnění cílů přesahujících hranice států je nezbytný nadnárodní princip, nikoliv mezivládní, který zatím ve všech úvahách o evropské integraci převládal. Monnet stále více vyčítal Společnosti národů možnost využití práva veta každým z členských států. Dokonce ji označil za příčinu nemožnosti překonat národní egoismus. Z nadšence myšlenky Společnosti se pozvolna stal kritikem. Salter zatím šel ve svých představách spojené Evropy skutečně do hloubky. Předestřel představu financování spolku z cel na zboží, přicházejícího zvenčí. Společný orgán, určující přerozdělení takových prostředků, by se dle Saltera stal postupně pro občany důležitější, než jejich národní vlády. Ty by postupně převzaly spíše roli obecních úřadů. Celá organizace by měla být založena na principu podobném jako u Společnosti národů, obsahovala by tedy Soudní dvůr, Parlamentní shromáždění, Radu ministrů a Sekretariát. Důležitou změnou je však Salterův požadavek, aby Sekretariát byl složen ze stálých úředníků, loajálních vůči organizaci, nikolivěk vůči členským zemím (Booker – North, 2006: 31-37). Myšlenky, spolupráce i vliv obou mužů později do evropské integrace značně zasáhly. Opět zde můžeme vypočítat fakt, že zásadní úvahy o společné Evropě předkládá Brit, občan státu, jehož přístup k integraci byl často přinejmenším sporný, ne-li přímo negativní.

2 Proměny Evropy, britská nezakotvenost a pád impéria

Kapitola má za cíl ukázat proměny britského přístupu ke spolupráci evropských států v průběhu a po ukončení druhé světové války. Západní Evropa byla postavena před nutnost obnovy (se značnou podporou USA), utvoření nových vojenských aliancí za účelem obrany před expanzí komunistické ideologie a před řadu výzev spojených s emancipací porobených národů, které byly dosud začleněny v imperiálních svazcích.

Budeme se zde blíže zabývat osobností Winstona Churchilla, neboť jeho přínos pro směřování britské politiky byl nesporný. Suezskou krizí se zaobíráme z toho důvodu, že se na ní dá dobře demonstrovat změna ve vnímání postavení Spojeného království v mezinárodních vztazích. Nedostatečná spolupráce v rámci Commonwealthu a EFTA pak zdůvodňují, proč Britové zahájili snahy o přidružení k ES.

2.1 Druhá světová válka a její důsledky, pokus o federaci Britů a Francouzů.

Druhý ničivý konflikt opět zlikvidoval zavedený světový pořádek. Francie a Německo v rozpětí sta let potřetí zkřížily meče, dvakrát se z války vyvinul konflikt zasahující celou planetu. Fašistická a nacistická glorifikace národního státu byla pro mnohé základní příčinou válečných útrap. Stále více osobností volalo po omezení národní suverenity. Debata probíhala nejen mezi nimi a zastánci národních států, ale i mezi umírněnými příznivci nadnárodního principu, kteří ve stručnosti namítali, že každý podobně zásadní krok vyžaduje konkrétní čas a podmínky (Pinder, 1991: 1-3). Podle Schmidta hrozí Evropě nebezpečí přehnaného nacionalismu dodnes. Kromě výzvy

politikům EU, aby dbali na to, že žádný z členských států díky jejím rozhodnutím nepropadne pocitu ublíženosti, evokujícímu zvýšenou snahu o sebeprosazení, apeluje také na Němce – Německo zvládne budoucí úkoly pouze jako člen společenství. Patriotismus je vždy na místě, ovšem pouze ruku v ruce s úctou a spoluprací (Schmidt, 2003: 82-84).

Ve válečném období britský historik Arnold Toynbee uspořádal myšlenky na federaci států, zahrnující Spojené království a Francii. Značnou popularitu získal tento projekt v období tzv. *podivné války*. Velice překvapivé bylo, že se k této vizi připojilo i britské ministerstvo zahraničí a také ministerský předseda Chamberlain. Na francouzské straně svůj zájem deklaroval premiér Daladier, a přesto že byl později sesazen, ani zde podpora projektu zcela neskončila. Na scénu se opět vrátil Jean Monnet, který prostřednictvím svých vlivných přátel, sira Vansittarta a lorda Halifaxe, předložil návrh novému ministerskému předsedovi Spojeného království, Churchillovi. Ten sám údajně v údivu přihlížel souhlasnému postoji kabinetu poté, co jej s konceptem seznámil (Booker – North, 2006: 42-45). Bohužel v den, kdy de Gaulle tlumočil britskou nabídku svému premiérovi Paulu Reynaudovi, bylo pozdě. Reynaud večer rezignoval a maršál Pétain se ujal moci. Ten však považoval francouzské zájmy za základní. Jako nejdůležitější se mu jevila snaha uzavřít mír s Německem a ukončit boje (Gerbet, 2004: 34-35). Zůstává otázkou, nakolik myslel britský premiér svou nabídku vážně, či zda se jednalo především o účelovou záležitost. Tak ji alespoň označovala řada francouzských kritiků, vezoucích se na protibritské vlně, způsobené pádem Dunkerku. Převažovaly zde obavy z toho, že Francie nejen pozbude svou suverenitu, ale stane se dokonce pouze další provincií britského impéria. Z hlediska dlouhodobě problematických vztahů těchto zemí jsou podobné obavy pochopitelné. Účelovosti nahrává i to, že po osvobození Francie v roce 1945 britská vláda oznámila stažení návrhu (Gerbet, 2004: 35).

2.2 Winston Churchill jako idealista?

Množství angažmá, které v britské administrativě vystřídala tato osobnost,

se může rovnat snad jen počtu politických zlomů, krachů a návratů do popředí, které Churchill prodělal. Byl jedenáctkrát ministrem a dvakrát premiérem. Vynikl kromě pole politického též svými historickými spisy. Byl také více než obstojným malířem. Narodil se v době, kdy *Union Jack* vlál nad polovinou světa, kdy Britové diktovali podmínky, kdy se obecně tvrdilo že *Pax Britannica* je základním bodem mezinárodních vztahů. V posledních letech svého dlouhého života musel sledovat rozpad impéria, oslabené postavení Spojeného království ve světě a vzrůstající nutnost zapojit Británii do Evropských společenství. Zůstalo po něm na padesát knih (získal mimo jiné Nobelovu cenu za literaturu), řada obrazů a nesmazatelná stopa v dějinách (Matějka, 1970: 5-7).

Churchill v průběhu druhé světové války kalkuloval s mnoha proměnnými. Spojenectví se Sovětským svazem bylo pro potlačení Hitlerovského šílenství nutností, ovšem již tehdy si plně uvědomoval, že západní státy pouze vytloukají klín klínem. Válečné partnerství se rozpadlo v důsledku snahy o zaplnění mocenského vakua ve střední Evropě po zhroucení nacistického Německa. Při Churchillově jednání s Trumanem požadoval sir Winston tvrdý postoj vůči Stalinovi. Americká administrativa jej proto obviňovala z obdivu k reálpolitice, založené na mocenské rovnováze (Kissinger, 1999: 435-447). Idealismus zde můžeme najít především na straně představitelů USA, zatímco Churchill odhadl, bohužel správně, postoje a budoucí postup SSSR.

V roce 1946 sir Winston, tehdy již bývalí ministerský předseda, sklídl ovace za svůj proslov přednesený v Curychu.² Churchill zde vyzdvihl společné kořeny Evropy, vycházející z křesťanské víry a etiky. Teutonské národy dle něj mohly za rozpoutání války, přesto je německofrancouzské usmíření nezbytností. Za příklad budoucím Spojeným státům Evropským, po kterých v proslovu volal, dal Švýcarsko, tedy zemi kde právě promlouval. Prvním krokem mělo být zřízení Rady Evropy a základním kamenem lidská svoboda. Británii však stejně jako před válkou viděl mimo společenství. Měla se stát jistým sponzorem či snad kmotrem spojené kontinentální Evropy (den

² Plná verze projevu v anglickém jazyce dostupná na:
http://www.ena.lu/address_given_winston_churchill_zurich_19_september_1946-2-794.pdf
Datum náhledu 17.3.2011

Boer, 2003: 94-95). Zároveň na popud Churchilla a jeho zeťe Duncana Sandyse vzniklo v Británii Hnutí za sjednocenou Evropu. Sir Winston tedy dle Luňáka opustil tradiční britskou politiku, obnášející snahu o ustavení rovnováhy tím, že proti sobě staví evropské země (Luňák, 1997: 116).

Ve Fultonu v březnu 1946 pronesl Churchill další ze svých klíčových projevů. „*Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla celou Evropou spuštěna železná opona*“ (Winston Churchill, cit. dle: Mongili, 2006: 165) je výrok dnes již notoricky známý. Předznamenal rozdělení světa do dvou bloků, jejichž společenské uspořádání a ideologickou výbavu nebylo možné sloučit. Projev se nesetkal s všeobecným pochopením hned. Teprve za dva roky svět po vyhocení vztahů mezi USA a SSSR ocenil předvídavost tohoto britského politického giganta (Blundell, 1997: 78).

Položme si tedy otázku, zda byl Churchill idealista. Zcela reálně odhadl vývoj budoucích mezinárodních vztahů, poznal pravé úmysly Stalina i komunistických teoretiků, díky čemuž narazil naopak na idealismus americký. Před válkou, během ní i po ní se snažil prosazovat britské zájmy, avšak na rozdíl od jiných představitelů své země pochopil, že USA jsou již klíčovým hráčem na celosvětovém poli a je nutno dělat kompromisy. Byť jeho vize sjednocené Evropy mohla v roce 1946 působit idealisticky, měla již reálný základ v řadě podporovatelů na vysokých postech, které osobně znal, stejně jako v náladě obyvatel Evropy, unavených a znechucených krutostmi války. Snad jen víra v udržení britského impéria, projevující se důrazem na oddělení britských záležitostí od problematik kontinentálních, zavání nesprávným odhadem. Byla však pro politiky ze Spojeného království běžná. Waisová uvádí, že první velká debata v mezinárodních vztazích sice končí vítězstvím realistů nad idealisty, ovšem idealistický přístup, tedy důraz na mezinárodní spolupráci a organizace, našel své plné uplatnění též, například v OSN či Evropských společenstvích (Waisová, 2005: 20-21). Churchill byl tedy realista, který zájmy své země dokázal vyzdvihnout i tím, že apeloval na idealistický přístup ostatních států. Nahrává tomu též neutuchající trvání na udržení Británie mimo kontinentální integraci. Byl ochoten svázat Spojené království smlouvami o bezpečnosti a kolektivní odpovědnosti (OSN, NATO),

v oblasti značného omezení suverenity však k tomu naopak podněcoval země druhé. Z určitého úhlu pohledu tak udržel klasický britský kurz vzhledem k zemím za Lamanšským průlivem.

2.3 OSN, Marshallův plán, Rada Evropy a Velká Británie

Roosevelt a Churchill se v *Atlantické chartě* z roku 1941 vyslovili pro celosvětový bezpečnostní systém. Nastartovali tak jednání, která v dalších letech vedla k přípravám na ustavení „vylepšené Společnosti národů“. Ke vzniku Organizace spojených národů došlo v roce 1945 a Velká Británie patřila k zakládajícím členům. Mezi stěžejní cíle Organizace patří snaha o zajištění bezpečnosti členů, jejich ekonomické i politické stability, stejně jako o zprostředkování nenásilného řešení konfliktů mezi státy. Británie je zároveň od začátku stálým členem Rady bezpečnosti s právem veta (Waisová, 2005: 118-119, 120).

Založení Organizace pro evropský hospodářský rozvoj (OEEC), mající za úkol dohlížet na plnění Marshallova plánu, přispělo výrazně k ekonomické spolupráci v Evropě (Jakš, 1998: 13). Záměrem představitelů USA nebyla pouze obnova zdevastovaného kontinentu. Uvolnili sice obrovské finanční prostředky, ale podle hesla – koho chleba jíš, toho píseň zpívej – očekávali také, že zbídačené země nepodlehnu komunistickému vábení, prohloubí svou spolupráci a vypracují inventurizaci svých zdrojů. Zastřešení programu evropskou integrací pomohlo plánu projít jak Kongresem, tak soudem veřejného mínění (Gerbet, 2004: 52-54). Británie, která samozřejmě nutně potřebovala finanční prostředky a plán samotný přivítala, ovšem hrubě zasáhla do vývoje OEEC. Ministr zahraničí Bevin vyjadřoval výhrady vůči politickým aspektům plánu, především nadnárodním kompetencím výkonné rady nového orgánu, o které naopak usilovala vláda francouzská pod vlivem Monnetovým. Bevin již od začátku protestoval proti jmenování zastávce nadnárodní integrace, Paula-Henri Spaaka, generálním reditelem. Dokázal na stranu odpůrců politické stránky organizace přivést také zástupce Švýcarska a Švédska. OEEC tak zůstala přísně mezivládní institucí. Rada

ministrů rozhodovala jednomyslně. Monnet se vyjádřil ve smyslu tom, že se jedná o typický britský přístup k Evropě a takto jí nikdy vybudovat nelze (Booker - North, 2006: 66).

Podobná pravidla pro jednotlivé evropské země v mnoha oblastech, jako je bezpečnost, školství, zákonodárství či kultura, to byla zásadní idea pro ustavení Rady Evropy. Její zásady jsou sepsány ve více než 150 konvencích, dohodách či protokolech a byly včleněny do právních systémů členských zemí. Každý jednotlivý občan by měl mít možnost čerpat z těchto zásad (Steiner in: Europäische integration: Reminiszenzen – Perspektiven, 1993: 50). K ustavení Rady vedl nejprve Haagský Evropský kongres, kterému předsedal Churchill. Došlo zde k otevřenému názorovému střetu federalistů a zastánců mezivládního přístupu. Konkrétním výstupem byl požadavek na vytvoření evropského občanství, jednotných ozbrojených sil, ustavení Evropského parlamentu a společné hospodářské soustavy. Protože se Ernest Bevin i celá britská vláda otáčeli k projektu zády, vedení se ujala Francie. I ta však musela uznat důležitost zapojení Británie, tedy nutnost kompromisu. Britové kladli odpor všemu, co mohlo připomínat větší ztrátu suverenity Spojeného království. Jejich stanoviskem nyní bylo, že kdo se chce federalizovat, může, ovšem bez nich. Naděje, že by se postoj změnil poté, co se po Attleem stal opět premiérem Churchill, byly liché (Booker – North, 2006: 67-71) Paul-Henri Spaak shrnuje pocity zástupců kontinentálních zemí takto: „*chceme-li dosáhnout nějakého pokroku, musíme se obejít bez podpory Británie*“ (cit. dle: tamtéž: 71), s tím že Spojené království nebude uvažovat o integraci do sjednocené Evropy dříve, než ta bude ustavena.

2.4 Atlantická charta, Západní unie a Británie v NATO

Bruselská smlouva, podepsaná Spojeným královstvím, Francií a zeměmi Beneluxu v březnu 1948, znamenala vytvoření mezinárodní organizace, od začátku nazývané Západní unie. Měla za cíl ujistit celý svět o automatické vzájemné vojenské pomoci zúčastněných zemí v případě napadení zvenčí.

Pro Američany byla zároveň signálem, že jejich účinkování v Evropě má svůj význam (Gerbet, 2004: 60-61). Jednání o založení vzešla z britské iniciativy. Neexistovala totiž jistota, že se Stalin spokojí s územními zisky, které nedávno získal, tak jak přislíbil v roce 1944 Churchillovi. Bevin plán na ustavení Západoevropské unie představil 22. ledna 1948 v Dolní sněmovně. Mnoho faktorů, mezi nimi i komunistický převrat v Československu, jednání zrychlily. Již od počátku však bylo evidentní, že důveryhodnost takové aliance bude závislá na spolupráci s USA, a naštěstí pro Evropany, byl Truman nakloněn likvidaci staleté tradice Američanů, tedy nevstupovat v době míru do žádných vojenských svazků se zeměmi starého kontinentu. Jednání o oficiální spolupráci bylo navázáno poté, co Senát v USA schválil *Vandenbergovu rezoluci*. Blokáda Berlína ze strany SSSR dodala jednáním, jejichž výsledkem musela být dle Američanů nová organizace, více napojená na Chartu OSN, nový impuls. *Severoatlantickou smlouvu* podepsali 4. dubna 1949 představitelé dvanácti zemí, mezi nimiž byla i Velká Británie (Fidler – Mareš, 1997: 31-40).

První předzvěstí pro budoucí založení NATO však byla již *Atlantická charta*. Ta ale i přes tlak Američanů neměla pro Brity jiný dopad, než čistě deklaratorní. Americká světová vize i nadále kolidovala s preferencemi zástupců Spojeného království, mezi které sice patřila snaha zůstat po válce hlavním partnerem USA, ale zároveň též odhodlání i přes ekonomickou slabost udržet své koloniální impérium. Zatímco Američané tedy viděli jako ideální úkol pro Británii vedení kontinentální Evropy, Velká Británie se snažila nadále udržet svůj preferenční hospodářský systém, který znemožňoval volný pohyb zboží a kapitálu, stejně jako odstranění celních bariér. Otázkou zůstává, nakolik zde USA jednalo čistě idealisticky a nakolik se snažilo proniknout na trhy britského dominia. Brettonwoodská konference v roce 1944 skončila dohodou, která kopírovala americké podmínky, protože britská závislost na USA nedovoľovala účinnou obranu zájmů Spojeného království (Luňák, 1997: 51-55). Ukončení platnosti *Zákona o půjčce a pronájmu* a následné podmínění finanční pomoci ze strany USA opuštěním britského preferenčního šterlinkového systému vyvolalo tak závažnou hospodářskou situaci, že přijetí Marshallova plánu bylo pro Británii nutností (tamtéž: 55-58).

Churchill, jako lídr opozice, navrhl roku 1946 anglo-americké občanství (Gerbet, 2004: 35). Jedná se o jeden z projevů specifického vztahu obou zemí. Sir Winston osobně rád hovořil o zvláštním poměru mezi Spojeným královstvím a Spojenými státy. Díky jeho americkému původu toto hledisko často určovalo jeho pohled na svět. Například Eisenhower byl ve výročních chladnějším, uvědomoval si vzrůstající nepoměr mezi silami obou velmocí. Rozšířený vtip z oné doby – Británie se stane devětačtyřicátým státem americkým - toto výstižně dokumentuje. Vztah obou zemí vystihuje též pohled na spolupráci v oblasti technologií nutných k výrobě jaderných, později vodíkových bomb. Díky ní si Británie dodnes uchovala velmocenské postavení. Spojené království také podporovalo většinu amerických vojenských operací ve druhé polovině 20. století, stejně jako v současnosti, což onomu „zvláštnímu vztahu“ zemí dodává konkrétní rozměr. Například britská spoluúčast v Korejské válce, finančně náročná, na vnitropolitické scéně způsobila pád vlády, ovšem vztahy obou zemí posílila (Wasson, 2010: 328-329).

Problematika transatlantických vazeb Británie a společné bezpečnostní spolupráce v Evropě je aktuální stále. Paul Kennedy ve své knize zdůrazňuje, že Evropa stojí před dvěma okruhy problémů. Jedním z nich je prohloubení vzájemné integrace, druhým pak otázky globálního charakteru. Má-li Evropa do budoucna opět převzít klíčovou roli v mezinárodních vztazích, nutně potřebuje pokročit v budování společných zahraničněpolitických postojů i postupů, dokončit projekt společné obrany a prohloubením ekonomické spolupráce a vědeckého rozvoje vytvořit natolik prosperující útvar, že bude schopen stát se silnějším než jakýkoliv stát světa. To, že NATO, EU a EFTA neslučuje všechny evropské krajiny, respektive je v otázce členství zmatek, neboť množiny členů se rozličně prolínají, znesnadňuje jednotu zemí v konkrétních otázkách. A právě snaha o společnou bezpečnostní politiku EU naráží v Británii na obavy z oslabení transatlantických vazeb (Kennedy, 1996: 269-271). Hranice evropských možností se plně ukazují v době vzniku této práce na případu Lybjské krize. Byť státy, které nejhorlivěji prosazovaly ozbrojenou akci proti Muammaru Kaddáfimu, byly Francie a Británie, po schválení rezoluce OSN je postavení

Evropy nejasné. Zmatky v tom, kdo má převzít velení nad operací, zda USA, NATO, jednotlivé státy, nově vzniklý spojenecký svazek či Evropská unie, plně vystihují slabost a nekoordinovanost celoevropské zahraniční politiky. Právě takovýto moment, kdy žádný jednotlivý stát nechce být konkrétním agresorem, přesto si však všechny plně uvědomují důležitost vojenského zásahu, ospravedlňuje nutnost vzdání se části suverenity ve prospěch celku.

Z hlediska osobností, které vyzdvihují anglo-americké vztahy, promlouvá Jan Klusáček v Revue Politika při svém výkladu myšlenek Nile Gardinera, který vyzdvihuje význam transatlantického spojení. Význam Británie překračuje podle tohoto britského komentátora úzký profil Evropské unie a Spojené království je pro Američany klíčovým spojencem v potýkání se se současnými výzvami, jako je boj proti terorismu. Případný odklon Britské administrativy od atlantické spolupráce směrem k Bruselu by znamenal pro Američany naprostou katastrofu. Omezením britské suverenity v podobném případě by však utrpěli obě velmoci. Udržení a prohloubení angloamerické spolupráce na úkor evropské integrace by tak dle Gardinera mělo být prioritou obou zemí. Je pravdou, že tento člověk, kterému mnoho posluchačů, především v USA, dopřává sluchu, nevěří myšlence společné Evropy všeobecně (Klusáček, 2006).

2.5 Rozpad britského impéria, Commonwealth, Suezská krize jako klíčový moment

Zatímco se přeživší bojovníci pocházející z britských i francouzských kolonií vraceli po ukončení první světové války domů, marně uvažovali nad tím, proč stejné demokratické vymoženosti, jaké mají občané v centru impérií, nejsou dopřány i jim, zvláště když krváceli pro slávu a udržení říše. (Fontaine in: Johnson – Crouzet – Bédarida eds., 1980: 345-347). Nadvláda Británie nad některými částmi říše však byla oslabena již dříve, jednalo se o oblasti s převažujícím obyvatelstvem, které bylo možno označit za bělošské, jako byla například Kanada, Austrálie či Irsko (Romancov in: Šanc – Ženíšek a kol., 2008: 13). Imperiální konference, uspořádaná roku 1926,

byla svědkem toho, že dominia vystupovala nejen jako nezávislé státy, ale vydobyla si též velice liberálně formulovanou definici svého nového statusu. Největší britská država, Indie, pod vlivem Gándhího získala zásadní ústavní ústupky mezi lety 1919 až 1935. Znamky nespokojenosti se projevovaly také v Africe, v asijských koloniích a na Cejlonu. Na domácí scéně problémům do budoucna značně nahrávalo posílení labouristů a pronikání marxistické ideologie (Judd, 1999: 36-37).

Jak jsme již popsali, druhá světová válka přinesla závislost Británie na USA. A Spojené státy se profily jako naprostý odpůrce kolonialismu. Také rostoucí moc SSSR ohrožovala britský vliv v dominiích. V britské vnitřní politice převzala otěže labouristická vláda se svým konceptem sociálního státu, s kolonialismem jen těžko smiřitelným. Proti demontáži impéria se však stále stavěli mocní hráči, jako ministr zahraničí Bevin, premiér Atlee nebo dokonce řada odborových svazů, neboť v imperialismu viděly prosperitu (tamtéž: 38). Morgan vysvětluje udělení samosprávy Pákistánu, Indii, Barmě a Cejlonu (Šrí lance) mezi lety 1947-1949 jako evidentní potvrzení slábnoucí vojenské a finanční schopnosti Spojeného království, stejně jako neochotu vymáhat nadvládu násilím. V padesátých letech se osamostatnil po krvavých střetech Kypr i Keňa a zároveň - v poklidnějším duchu - i mnohé africké země (Morgan in: Morgan, ed. 1996: 573-574). Středoafriická federace, sdružení vzniklé roku 1953 za účelem udržení britské, ve skutečnosti však především bělošské nadvlády v Rhodesii a Njasku (Zambie a Malawi), se rozpadla po deseti letech existence (Romancov in: Šanc – Ženíšek a kol., 2008: 18-19).

Wasson uvádí, že rozpad kolonií lze vysvětlovat mnoha důvody, od pokroku v civilizovanosti lidstva přes vzestup mezinárodního kapitalismu, který vytváří dominanci jiným způsobem, až po ústup podpory veřejnosti pro rasistický a autoritářský projekt, a to díky zkušenostem z nedávných útrap válek. Britové si dle něj také spočítali, že ekonomické kapacity nutné k poválečné rekonstrukci domácího hospodářství nemohou směřovat za moře. Na rozdíl od Francouzů došlo k dekolonizaci v podání Angličanů podstatně mírumilovněji a poklidněji, dá se říci i realističtěji. Díky tomu bylo

možné proměnit impérium v moderní Commonwealth, organizaci, která sice má menší postavení, než očekávali zastánci, ovšem zároveň vyšší, než se obávali skeptici (Wasson, 2010: 341-342).

Moderní Commonwealth sdružuje na 53 států. Dle svých zásad se hodlá starat o mír, rovnost, rozvoj, odstranění chudoby, demokracii a kvalitní vládnutí. Jednotlivé nezávislé země spojuje to, že za hlavu společenství uznávají britského panovníka, respektive panovnici, ovšem její následník se do čela dostane pouze v tom případě, že tak rozhodnou předsedové vlád zúčastněných států. Pokud nějaký člen hrubě porušuje zásady společenství, může být jeho členství pozastaveno nebo zcela zrušeno. Naopak žádosti o vstup se posuzují individuálně, neplatí pravidlo, že nový člen musí mít nutně zkušenosti s britskou nadvládou (Šanc – Ženíšek in: Šanc – Ženíšek a kol., 2008: 37-39).

Singapurská konference, konaná roku 1971, potvrdila dle Johnsona, že proevropská orientace Británie, nezávislost všech životaschopných provincií a toryovský nezájem o Commonwealth znehodnotily jeho ideál. To, že Britové konferenci nepředsedali a místem konání byl Singapur, nikoliv Londýn, podle něj prokázalo, že Spojené království stojí v čele pouze titulárně (Johnson, 1995: 301-302).

Význam Suezské krize pro vývoj v mezinárodních vztazích je nesporný. Došlo k přesunům sil, popřípadě k uvědomění si nového postavení některých zemí, které se sice ustavilo již dříve, ale teprve eskalace dopomohla k uznání faktického stavu. Krizi samotné předcházela licitace plukovníka Násira, představitele Egypta. Ten poměrně vychytrale kormidloval loď egyptské zahraniční politiky mezi oběma dominantními bloky, vázanými na USA a SSSR, a to s úmyslem poznat, od koho lze získat nejvíc. Jedním z jeho plánů byla výstavba Asuánské přehrad. Tento projekt byl extrémně finančně náročný a podmínky půjček od Světové banky, Anglie a Spojených států Násira neuspokojily. Prohluboval nepřátelská gesta vůči západu, požádal o pomoc SSSR a uznal komunistickou Čínu. Trnem v oku mu byl především Izrael, ovšem také Velká Británie. Poté co Amerika zrušila svou nabídku půjčky, Násir oznámil, že znárodňuje Suezský průplav. Akcie společnosti

provozující průplav se nacházely především v rukou britských a francouzských investorů. Suez měl zaplatit Asuán (Ferro, 2007: 396-397). Izrael zahájil vojenské operace proti Egyptu 29. října 1956. Britský premiér Eden se následně na obě strany obrátil s ultimátem požadujícím ukončení bojů a vyžadujícím, aby egyptská strana souhlasila s přítomností anglo-francouzských sil v pásmu průplavu, a to až do té doby, než se jednotky válčících stran vzájemně odpoutají. Izraelský útok však byl s Brity i Francouzi předem koordinován. Po odmítnutí ultimáta Násirem zahájila Británie spolu s Francií invazi do Egypta. USA, světové mínění i SSSR se k tomuto vývoji stavěly krajně nepřátelsky (Sovětský svaz dokonce pohrozil nukleárním útokem na anglická a francouzská města). Ovšem nejtvrdší argument pro zastavení vojenských operací ze strany Britů bylo nebezpečí pádu libry. Útok vyvolal její krizi a Spojené státy se nechaly slyšet v tom smyslu, že klidně připustí zhroucení libry šterlinků, pokud nedojde k zastavení bojů. Nejhůře ze tří spiklenců, podílejících se na tomto nedomyšleném dobrodružství, dopadla Británie. Přestože nedošlo k porážce jejích vojsk, tlak zvenčí ji nedovolil dosáhnout vytyčených cílů. Její diplomatické postavení na středním východě utrpělo neodčinitelné škody, ukázala se nejednotnost v Commonwealthu a britská měna prokázala, že stojí na slabých základech (Judd, 1999: 371-376).

V Evropském kontextu přinesla Suezská krize další zajímavé aspekty. Německý kancléř Konrád Adenauer dostal shodou okolností zprávu o výsadbě francouzských a britských vojsk v Suezsku zrovna cestou vlakem do Paříže. Po příjezdu okamžitě vyjádřil Francii podporu, čímž značně zlepšil vztahy obou zemí. Poté co Eden zastrašený nebezpečím zhroucení libry jednostranně ukončil vojenskou kampaň, francouzský premiér Mollet byl touto – dle jeho interpretace – zradou pobouřen. Adenauer mu okamžitě nabídl variantu pomsty „prostřednictvím Evropy“. Protože průplav byl i po ukončení konfliktu dlouhodobě uzavřen, Evropu postihl nedostatek ropy. EURATOM se v té chvíli začal jevit díky možnosti získat bohaté zásoby jaderné energie jako výtečný plán (Booker – North, 2006: 110-112).

2.6 Postoj Britů k EFTA a k Evropským společenstvím

Postoj Velké Británie k Schumanovu plánu byl plně v souladu s předchozími přístupy k možné integraci. Zatímco země na kontinentu, kterých se bezprostředně týkal, vyjádřily přinejmenším opatrnou podporu, Angličané opět zaváhali. Spojené království sice mělo co získat, neboť bylo předním evropským producentem uhlí i oceli a zároveň se Porúří nacházelo v jeho okupační zóně, ale opět došlo ke kolizi s britskou nechutí k nadnárodním autoritám. Dalšími důvody k odmítnutí návrhu byly obavy z poklesu zaměstnanosti díky neudržení regionálního charakteru odvětví a vyšším konkurenčním tlakům. A také urážka. Alespoň tak vnímal Bevin to, že mu nebylo o plánu referováno předem. Monnet se Schumanem však pouze nechtěli dopustit, aby cenou za britskou účast bylo opět oslabení organizace a jejích kompetencí. Poučili se při ustavování OEEC a Rady Evropy (Gerbet, 2004: 82-87).

Británie se nikdy necítila být součástí Evropy. Německá vojska za druhé světové války sice krutě ničila britská města, ale k okupaci nedošlo a infrastruktura nebyla zdaleka tak poničená jako na kontinentu. Také díky panování nad čtvrtinou světa se Spojené království cítilo dosti silné na to, aby nemuselo spojit v užším svazku s poničenými zeměmi za kanálem. Svou úlohu zajisté sehrály i „zvláštní vztahy“ mezi Británií a USA. Nebylo pro ostrovní administrativu radno je oslabit důrazem na jiné aspekty mezinárodní spolupráce (König – Lacina – Přenosil, 2007: 32 – 33). Důvodem pro odmítnutí vstupu do EHS se také stala, kromě obecného britského odporu k nadnárodním orgánům, nechuť doplácet na neefektivní zemědělství, převažující na kontinentu. Spojené království totiž jako průmyslově orientovaný stát nevidělo v podobné dohodě nijakou výhodu. Neúčast v projektu EURATOMu byla způsobena faktem, že Británie ve výzkumu jaderných technologií díky spolupráci s Američany pokročila podstatně dále, než signatářské země (tamtéž: 42, 45).

V roce 1960 se Spojené království zaměřilo na založení Evropské zóny

volného obchodu,³ se zkratkou vzešlou z anglického názvu, tedy EFTA. Stejná minimalistická pravidla spojila Británii, Dánsko, Švédsko, Norsko, Portugalsko, Švýcarsko a Rakousko (Pinder, 1991: 46). V pozdějších letech se připojilo Finsko, Lichtenštejnsko a Island, ovšem velké hospodářské hráče, jako Francii nebo Německo, projekt nezlákal. Dávali přednost spolupráci v rámci EHS. Základem organizace vzešlé z britské iniciativy je odstranění obchodních bariér mezi členy, ale při obchodu se zbytkem světa postupuje každá země podle vlastního uvážení. EFTA nikdy nepřekročila hranice hospodářské spolupráce. Nadnárodní princip v politickém smyslu se díky režii Británie na pořad jednání této organizace nedostal. EFTA nedosáhla takového významu, v jaký Spojené království doufalo (König – Lacina – Přenosil, 2007: 46). Důvodem mohlo být také to, že již v době zakládání se britské myšlenky o evropské integraci začali upínat k Evropským společenstvím. Ta od založení ESUO značně posílila. Došlo k rychlému ekonomickému růstu a ukazovalo se, že členské země mají dostatek vůle a prostředků k realizaci společných projektů. Britský průmysl začal pociťovat potřebu přístupu k bohatnoucím kontinentálním trhům a administrativa nechtěla vidět Spojené království někde v druhé divizi (Pinder, 1991: 46-47).

3 Velká Británie ve sjednocené Evropě

V této části práce se zaměříme na vstup Británie do ES a na překážky, které bylo nutno překonat. Z tohoto důvodu se také blíže seznámíme s osobností Charlese de Gaulla, s tím jak vznikaly jeho názory a motivace, stejně jako jeho postoj ke Spojenému království.

Dále se budeme zabývat ekonomickými problémy Británie, snahou Margaret Thatcherové zlepšit ekonomické podmínky existence Spojeného

³ *European Free Trade Association*

království v EU a britskými postoji k neustále se prohlubující integraci. Podíváme se také na roli Tonyho Blaira v projektu společné Evropy.

V poslední části se pokusíme rekapitulovat možné směry budoucího vývoje EU a nastíníme vliv evropské identity na myšlení Evropanů.

3.1 Britské pokusy o připojení a veta Francie

Spojené království mělo v padesátých letech zájem o posílení hospodářské spolupráce se zbytkem Evropy v podobě společného trhu. Obchod s Commonwealthem sice představoval polovinu jeho vývozu, ale evidentně stagnoval a industrializační vývoj dominií sliboval budoucí snížení potřeby britských výrobků. Bylo tedy vhodné posílit vývoz na kontinent. Problém však byl v celní unii se společnými vnějšími tarify. Zde Velká Británie nehodlala ustoupit, především díky výhodnosti obchodování se zeměmi Commonwealthu. Právě proto odmítla účastnit se tzv. „oživení“ (Gerbet, 2004: 146-147). Zatímco se tedy v ESUO, neboli Montánní unii, ustavily politické instituce jako Rada ministrů, Soudní dvůr a Poslanecké shromáždění, stejně jako Vysoký úřad jako nadnárodní administrativní organizace, Británie skepticky přihlížela opodál. Expertní skupina vedená Spaakem navrhla v roce 1956 rozšíření pravidel platných pro ocel a uhlí o další komodity. To byla přímá cesta k podpisu *Římských smluv*. Těmi byl ustaven jak EURATOM, tak Evropské hospodářské společenství, tedy EHS. Evropské hospodářské společenství v praxi znamenalo celní unii. Žádná členská země nemohla získat výhodu plynoucí z odlišných tarifů uvalených na dovážené zboží. Zároveň se propojily orgány všech tří Společenství do jednotných institucí, tedy Parlamentu, Soudního dvora a Hospodářského sociálního výboru (ten byl v roce 1967 doplněn Společnou radou, později přejmenovanou na Radu EU, a Komisí). Rozhodování, na začátku vedené v principu jednomyslností, nahradila roku 1965 praxe kvalifikované většiny (Rovná, 2004: 244-246).

Britská vláda si nechala vypracovat zprávu ohledně možných dopadů

členství ve společném trhu. Vysoce postavený úředník ministerstva financí Burt Trend, který vedl skupinu zabývající se touto problematikou, konstatoval v roce 1955, že pro nadstandartní vztahy s Commonwealthem je lepší zóna volného obchodu než celní unie. Zároveň však varoval že nečlenství může časem přinést více škody než užitku. Britská administrativa vyjádřila přesvědčení, že účast v projektu by byla neslučitelná s rolí Británie jako světové velmoci. Současně panoval názor, že iniciativa padne díky francouzským obstrukcím. Protože se však tato domněnka nepotvrzovala, následovalo tzv. „britské destruktivní zapojení“. Cílem bylo přesunout iniciativu společného trhu pod OEEC. Tam by ji poté Britové mohli zmírnit na mezivládní úrovni. Reakce USA byla negativní a vynutila si snahu předejít možnému diplomatickému konfliktu s hlavním partnerem Spojeného království, a to předstíráním mírné podpory integračnímu projektu. Mezi členy Šestky, tedy zakládajícími zeměmi ESUO, vyvolal britský postoj taktéž značnou nevoli. Opět se nad Evropou objevil přízrak „proradného Albionu“ (Booker – North, 2006: 107-109).

„Fenomén integrace, objevující se v historii, neprobíhá rovnoměrně. Často stagnuje a mnohdy ustupuje zpět. Provází ho dva odlišné jevy: růst rivalizujících center vedle sebe (a zároveň center integračních), nebo dezintegrace, které často podléhají politická společenství“⁴ (Moczulski, 2010: 450). Podobnými mocnými centry, která dlouhodobě soupeřila v Evropě, je Británie, Německo a Francie. K tomu, aby došlo od nevráživosti k integraci a hledání společných cílů, nestačily pouze dvě světové války, nebo snahy několika osvícenců z obou stran Lamanšského průlivu. Nutná byla změna v myšlení vrcholných představitelů Británie. Jeden ze zlomů v úvahách Britů ohledně zapojení se do Společenství nastal při jednání mezi premiérem Macmillanem a americkým prezidentem Kennedym v roce 1961. Poradcem Kennedyho byl George Ball, Monnetův přítel a obdivovatel jeho myšlenek. I díky němu vyjádřil americký prezident myšlenku britského vstupu do Šestky podporu. Nehrozilo již tedy, že by prohloubení evropské spolupráce ohrozilo vztahy

⁴ „Zjawisko integracji, występując przez całą historię, nie rozwija się równomiernie, często trwa w zastoju, a wielokrotnie się cofa. Towarzyszą temu dwa inne zjawiska: wyrastanie obok siebie rywalizujących ośrodków siły (a zarazem ośrodków integracyjnych) oraz dezintegracja, której często ulegają wspólnoty polityczne“.

s výsadním spojencem Británie, ba naopak. Spojené státy stále více podporovaly myšlenku silné Evropy a hrozilo, že ta zastíní postavení Británie v očích Američanů. Poté, co britský kabinet vyjádřil svou podporu a došlo k rozhodnutí, že žádost o vstup se bude veřejnosti předkládat především jako ekonomická nutnost, zatímco se pomlčí o politických aspektech nadnárodní organizace, zbýval Británii jediný problém – Charles de Gaulle (Booker – North, 2006: 125-133).

Než se podíváme blíže na tehdejšího francouzského prezidenta a bezesporu vynikajícího zastánce zájmů své země, stojí za pozornost otázka, proč USA usilovaly o britskou spoluúčast na projektu společné Evropy. Domníváme se, že svou roli sehrál idealismus Američanů, ostatně jako velmi často v otázkách mezinárodní politiky. Ovšem za rádoby naivními myšlenkami často stojí racionální jádro. Amerika potřebovala silného a jednotného spojence ve studené válce a ekonomicky posílená a spojená západní Evropa měla sehrát tuto úlohu. Mezivládní půtky za oceánem nemohly ničemu prospět. Je také pravdou, že byť Británie byla přednostním partnerem v mezinárodním měřítku, její trh nebyl tak zajímavý jako trhy všech zemí Šestky. Tehdejší Amerika si patrně v domnění své moci a světové dominance ani nepřipustila, že by jí ve sjednocené Evropě mohl vyrůst silný konkurent, přinejmenším na hospodářském poli. A pokud ano, vzala to jako výzvu, možnost spolupracovat a ekonomicky růst společně. Nade vším patrně převládla snaha uklidnit Evropu, ono semeniště válek.

První žádost o přijetí do EHS podala Velká Británie spolu s Irskem a Dánskem pouhý rok a půl poté, co byla ustavena EFTA. Došlo na dříve parafrázovaná slova Coudenhove-Kalergiho, tedy že Britové budou schopni přistoupení do evropského rychlíku teprve tehdy, až se ukončí jejich nadvláda nad koloniemi. 31. července 1961 tedy Spojené království svou žádostí nastartovalo proces který byl ještě před několika lety nemyslitelný. Tlak Američanů, snaha přidat se k hospodářskému úspěchu Šestky a – podle našeho názoru – také touha ovlivňovat postup integrace zevnitř, tedy směřovat ho tak, aby byl pro Británii maximálně výhodný (srov. Schmidt, 2003: 106-107), zapříčinily tento zvrat. O rok později se ke snahám o přijetí

přidalo též Norsko, stejně jako Portugalsko a Španělsko. Byť se zdálo že jednání probíhají zdárně, v roce 1963 náhle oznámil francouzský prezident de Gaulle, že odmítá nadále jednat se Spojeným královstvím o dotyčném tématu (König – Lacina – Přenosil, 2007: 47-49). Tato studená sprcha si zaslouží bližší pohled.

De Gaulle byl v průběhu druhé světové války ve složitém postavení. Musel umně bojovat nejen s vojenskými nepřáteli své země. Mezi jeho soupeře patřili také ti, kteří se zaprodali vítězům. Ovšem ještě jeden protivník se skrýval pod maskou spojence. Byla jím Velká Británie. Churchill viděl v tom, že má fakticky pod svou kontrolou jednoho ze zástupců „bojující Francie“ velkou příležitost, jak si zajistit právo na opuštěné francouzské kolonie. De Gaulle mohl s podporou Londýna stanout v čele francouzského odboje. Každého potencionálního konkurenta dokázal bleskově vyřadit ze hry. Ovšem britský útok na francouzskou flotilu v Mers-el-Kébir i společná neúspěšná snaha dobýt Dakar jeho postavení ohrožovaly. Ovšem z porážek vycházel generál posílen, proto Britům nezbylo než akceptovat, že on bude ten, se kterým se bude jednat a spolupracovat. Avšak naděje, že bude jimi jednou zkrocen, byla evidentní. A na to de Gaulle nikdy nezapomněl. Stejně jako na aféru s admirálem Emilem Muselierem, kterým se ho britská tajná služba snažila nahradit ve vedení Svobodných Francouzů. Aby britské, ale i americké tlaky ustál, musel se naučit vládnout extrémně pevnou rukou. Opětovné sblížení s Churchillem následovalo po invazi spojenců do severní Afriky. Britský premiér hodlal zabránit dlouhodobému uchycení Američanů v daném teritoriu, uchycení možnému především díky jejich jednání s kolaboranty. USA rozehrálo hru, jejíž pravidla plně nechápalo. Potvrdil to i příklad Jeana Monneta – ten byl sice Washingtonem poslán na pomoc konkurentovi de Gaulla, Giraudovi, ovšem po zevrubném prozkoumání situace se sám stal gaullistou. Ještě jeden klíčový moment sehrál úlohu v postoji Charlese de Gaulla k Británii. Poté, co si Churchill uvědomil, že francouzský generál definitivně zvítězil v boji o to, kdo bude zastupovat Francii, upozornil ho, že Spojené království bude vždy dávat přednost přátelství s Amerikou před vztahy s kontinentální Evropou. De Gaulle si tato slova nejen dobře zapamatoval, ale také podle nich po celý život jednal

(Taraba, 1990: 13-30).

Charles de Gaulle, narozený v roce 1890, dostal vzdělání, které nebylo zatím ovlivněno úpadkem vlastenectví po první světové válce. Svou vlast miloval, dá se říci, že až adoroval. Uvědomoval si, že jeho vášeň pro Francii může být pro nadcházející generace předpotopní záležitostí, nikdy však u něj nepolevila (Agulhon, 2005: 14-15). Nesdílel proto Monnetovo nadšení pro nadnárodní verzi evropské integrace. Nehodlal ponechat rozhodování o zemi, kterou dle svého názoru dvakrát zachránil, v jiných rukou než jejích. Ovšem dynamika vývoje jej donutila uvažovat čistě pragmaticky. Sbližování s Německem, nedůvěra vůči Britům i Američanům, snaha zvrátit vývoj od nadnárodního přístupu k mezivládnímu – to byla politika de Gaulla v době, kdy Británie žádala o přijetí do EHS (Booker – North, 2006: 136-139).

Francouzský prezident ve „Velkém záměru“, představeném Kennedym, spatřil snahu Američanů udržet si vůdcovství a zabránit vzniku nezávislé politiky evropského spolku. Kennedyho plán zahrnoval mimo jiné rovnoprávné hospodářské podmínky spolupráce, zároveň však obsahoval návrh vzniku multilaterálních sil NATO. Ty měli sestávat z jaderných ponorek různých národů, ovšem pod vedením Spojených států. Takto by tedy spadaly pod jejich dohled též jaderné síly Británie a Francie. Následně se Britové vzdali své jaderné nezávislosti výměnou za dodávky amerických raket *Polaris*. Podobnou nabídku de Gaulle odmítl. Zároveň byl popuzen tím, že britská administrativa přistoupení na americké podmínky nekonzultovala s kontinentem, dala tedy opět evidentně přednost transatlantickým vztahům. Protože problematiku spolu souvisely, francouzský prezident je spojil na tiskové konferenci konané 14. ledna 1963, kde poměrně teatrálně zdůvodnil nejen důvody, proč Británie není schopna vstoupit do EHS, ale také proč Francie odmítá účast v multilaterálních silách NATO (Gerbet, 2004: 191-194).

Booker s Northem předkládají jako základní důvod de Gaulla k odmítnutí britského vstupu jiný aspekt. Byla jím společná zemědělská politika. Francie se sotva držela na kolotoči vyplácení státní podpory pro zemědělce. Plná čtvrtina populace se živila tímto způsobem. Masivní nárůst produkce,

způsobený dotacemi, měl zároveň efekt tlaku na snižování cen. A strach francouzské vlády z ožebračených rolníků, hromadně se stěhujících do nepřipravených měst, stejně jako z jejich možné podpory komunistické straně, učinil z této záležitosti středobod úvah administrativy. Sumy vynakládané na jejich podporu neustále rostly, což zapříčinilo další problém – začala být obdělávána i půda dříve ležící ladem. Podpora exportu se stala klíčovou záležitostí. Krizi mohly zažehnat dvě cesty. Nalezení nových trhů pro vývoz a nových zdrojů pro dotace. Obě řešení se mohla skrývat v EHS. Kroky vedoucí k ustavení společné zemědělské politiky trvaly řadu let. Zhruba uprostřed tohoto období přišla žádost Velké Británie o vstup. Na naléhání Francie se cla na dovážené zboží do zemí Šestky měla stát hlavním zdrojem příjmů spojektu společné zemědělské politiky. V takovém případě by se tedy Spojené království, země kde pouhá čtyři procenta obyvatel pracovala v zemědělství, stalo nejmenším příjemcem, ovšem díky velké míře dovozu zároveň největším plátcem. Nedá se předpokládat, že toto by Británie přijala s nadšením, proto ji Francie potřebovala nutně udržet vně EHS až do té doby, kdy budou jasně stanoveny finanční podmínky podpory zemědělců (Booker – North, 2006: 139-141).

Roku 1965 došlo díky *Slučovací smlouvě* k formálnímu zastřešení EURATOMu, EHS a ESUO pod jeden celek, nazvaný Evropská společenství (tamtéž: 159). V Británii byl v té době ministerským předsedou Harold Wilson. Ten mezi lety 1966 a 1967 nejen tvrdě bojoval v předem prohrané bitvě proti devalvaci, ale také zahájil další epizodu milostně – nenávistného vztahu mezi kontinentem a ostrovním královstvím. Wilson se do té doby držel opatrného přístupu, který mu odkázal náhle zemřevší předchůdce ve vedení Labour Party, Gaitskell. Ten sice s pokusem z roku 1961 částečně souhlasil, ovšem o rok později na konferenci v Brightonu posunul stranu k opačnému postoji, když varoval že účast na projektu společné Evropy by znamenala konec tisícileté historie Spojeného království. Samotní labouristé nebyli jednotní, spíše se vyznačovali nezájmem o danou problematiku. Nesouhlas se vstupem zůstal tedy po další tři až čtyři roky oficiální politikou strany a například v hodnocení roku 1964 byla otázka společného trhu sotva zmíněná. Wilson však v roce 1966 vyhrál volby a vysoký úřad spolu s

odpovědností za osud země nutně mění perspektivy. V zemích Commonwealthu nepanovala ochota rozšířit výhody pro britský export, ba co více, i stávající preference bylo stále těžší udržet. Sentiment po pravlasti překonala touha po vlastním prospěchu. Co tedy Británii zbývalo? Pokud by zůstala osamělá, hrozila jí ekonomická izolace. Jednou cestou, jak obejít toto nebezpečí, byla možnost svázat se s USA v další oblasti. Proto Whitehall, s nezastíraným skepticismem, provedl stručný průzkum možnosti připojení se k NAFTA⁵, Severoatlantické zóně volného obchodu. Ani Wilson sám však nečekal úspěch podobných snah. Jedinou variantou pro britské hospodářství zůstala Evropská společenství. Je možné, že Wilson hleděl do budoucnosti a viděl Británii ve vedení ES. Nebo si chtěl vyzkoušet dřívější roli Heatha, v té době předsedy opoziční strany, tedy konzervativců, ovšem při prvním pokusu o vstup hlavního britského vyjednavče. Velmi pravděpodobně chtěl také odvést pozornost od aktuálních ekonomických problémů (Stewart, 1978: 76-78).

Jednání o společné zemědělské politice se protahovala. Nejprve všechny země Šestky, samozřejmě kromě Francie, nikam nespěchaly, a to v očekávání přistoupení Velké Británie. Po vetu de Gaulla brzdil proces odpor právě vůči němu. K posunu komunitárních prací došlo až po hrozbě Francie, že jinak vystoupí z Evropských společenství. Ovšem podpora zemědělců ještě ani zdaleka nebyla institucionálně řádně dořešena v době podání druhé žádosti Spojeného království o vstup. Británie již nežádala pro produkty dovážené z Commonwealthu garantované odbytíště po vstupu do Společenství, požadovala pouze určitá přechodná období. Pět zemí se stavělo k možnosti vstupu tak vstřícně, že se de Gaulle rozhodl zastavit integrační proces již v jeho počátku. Vyjádřil se v tom smyslu, že pokud vstoupí Anglie do ES, pronikne tam s ní také přetvářka, průtahy a úskoky, které by zastíraly destrukci společného projektu. Upozornil také, že po vstupu Britů bude systém Šestky rozšířen na celou zónu volného obchodu, proto bude nutné zrušit Evropská společenství a jejich instituce. Toto druhé francouzské veto výrazně zhoršilo vztahy s ostatními členy Šestky (Gerbet, 2004: 209-212).

⁵ *North Atlantic Free Trade Area*

Parlamentní volby v Británii, konané roku 1970, vyhráli konzervativci. Do premiérského křesla tak mohl usednout Edward Heath. Hlavním cílem jeho vlády během prvních dvou let v úřadu nebyly změny v oblasti zdanění nebo upravení vysokých veřejných výdajů. Terčem snah bylo přistoupení Spojeného království do EHS. Díky odchodu Charlese de Gaulla z funkce roku 1969 byl oslaben, byť ne zcela odstraněn, francouzský odpor vůči britskému vstupu. Další kolo jednání o něm zahájila již předcházející britská labouristická vláda, ovšem hlavní body dokončil až Heath společně s novým francouzským prezidentem, Georgesem Pompidouem (Stewart, 1978: 153-154). Stále však zbývala jedna problematika, kterou musel Pompidou dořešit dříve, než připustí rozšíření Evropského hospodářského společenství. Byla jí otázka záruk ohledně financování společné zemědělské politiky. Ostatní členské státy Šestky však dávno prohlédly francouzskou hru. Západoněmecký kancléř Willy Brandt informoval Pompidoua, že dohoda o rozpočtu je vázaná na vstřícný postoj Francie ke kandidátským zemím, mezi které opět patřily kromě Británie i Irsko, Dánsko a Norsko. Pompidou svolil k jednání s uchazeči až poté, co bylo dojednáno že dotace pro zemědělce nebudou financovány pouze z dovozních cel, ale též z jistého procenta příjmu DPH členských států. Tato změna si vyžádala stvrzení novou, *Lucemburskou smlouvou*. Francie měla také obavy z možných budoucích změn těchto podmínek, proto trvala na tom, aby prvky financování společné zemědělské politiky byly ratifikovány dříve, než kandidátské země budou moci projevit svůj názor ve Společenství (Booker – North, 2006: 164-166).

Od roku 1947 probíhaly snahy o ekonomické a politické spojení Evropy. Britské vlády se k tomuto vždy stavěli s odstupem. Zároveň veřejné mínění ve Spojeném království vidělo v západoevropských obyvatelích cizince bez výrazných prvků, které by je s Brity spojovaly. Proto je veta Charlese de Gaulla ponechávala v klidu, ba naopak měli radost z toho, že nebudou muset sledovat ohrožení národní suverenity nebo platit za dražší potraviny. Britští příznivci vstupu museli vždy kráčet proti proudu, teď však konečně spatřili po překonání mnoha překážek svůj cíl (Morgan in: Morgan, ed. 1996: 546).

3.2 Vstup Spojeného království do Evropských společenství

To že o vstup žádala Británie společně s Irskem, Dánskem a Norskem mělo svou vnitřní logiku. Spojené království představovalo pro Iry i Dány největšího obchodního partnera. A přesto že jednání byla úspěšně dokončena 22. ledna 1972, v roce 1973 se k ES připojily pouze tři země. Norové v referendu vstup odmítli, neboť se obávali dopadů na norský rybolov a zemědělství, protože tyto sektory dostávaly od národních vlád větší dotace, než by nabízela ES. Z Šestky tak nevznikla předpokládaná Desítka, ale Devítka. (König – Lacina – Přenosil, 2007: 51-52).

ES zaujalo základní postoj v otázce akceptace již uzavřených smluv o jeho fungování kandidátskými zeměmi. Možné problémy budou řešeny časově omezeným přechodným obdobím. Britský ministr po evropské záležitosti Anthony Barber vyjádřil s principem souhlas, zároveň však žádal delší přechodné období pro EHS než pro EURATOM a ESUO. Důvodem byly problémy Velké Británie s adaptací v některých aspektech zemědělské politiky. Poté, co v Lucembursku došlo k dohodám o přiměřeném finančním příspěvku Británie a o otázce Novozélandských mléčných produktů, přidružení se stalo prakticky jasnou záležitostí. Souladu napomohla již dříve zmíněná schůzka mezi Heathem a Pompidouem (Gerbet, 2004: 228-232).

Rozšíření si vyžádalo změny v institucionálním nastavení ES. Muselo být změněno rozložení hlasů v Radě ministrů, navýšen jejich celkový počet i výše kvalifikované většiny. Británie obdržela hlasů deset, stejně jako Francie, Itálie a SRN. Komise byla rozšířena na 14 členů (po odstoupení Norska na 13), přičemž Britové obsadili dvě křesla. Taktéž Evropský parlament čekal nárůst poslanců, z toho ze Spojeného království v něm mělo zasednout 36 osob. Došlo též k personálnímu posílení Soudního dvora (Gerbet, 2004: 233).

3.3 „Nemocný muž Evropy“

Británie nebyla v době vstupu do ES v dobré hospodářské kondici. Inflace byla oproti zemím původní Šestky téměř dvojnásobná, zatímco ekonomický růst naopak jednou tak menší. Očekávané oživení britské ekonomiky po přistoupení narazilo na tzv. ropné šoky. Ropné krize, vyvolané nejprve Jomkipurskou válkou, poté pak časovou souhrou převratu v Íránu, Afghánské války a nepokojů v Saudské Arábii, měly na Evropu značný vliv díky její tehdejší naprosté závislosti na dovozu ropy. Spojené království bylo tedy místo očekávaného růstu svědkem ještě výraznějšího ekonomického poklesu, jehož nejvýraznějším projevem byl značný nárůst nezaměstnanosti. Ta se zvýšila během jedenácti let od roku 1973 na 12%, tedy na trojnásobek původního počtu. Pozitivem vstupu se pak od začátku ukázalo posílení obchodní výměny se zeměmi kontinentální Evropy (König – Lacina – Přenosil, 2007: 50, 53). Tvrdé dopady nejen na hospodářskou situaci v Anglii, ale i na situaci vnitropolitickou, měli též nepokoje a stávky vyvolané odbory. Těsné volby roku 1974 vynesly opět do premiérského křesla labouristu Wilsona. Ten sliboval, mimo jiné, vyjednání lepších podmínek členství Británie v Evropských společenstvích (Booker – North, 2006: 198-199).

Jednání se za britskou stranu účastnil ministr zahraničí Callaghan. Zesnuvšího Pompidoua nahradil nový francouzský prezident, Giscard d'Estaing. V Německu se po Brandtovi stal kancléřem Schmidt. Ten na jednání vyslal ministra zahraničí Genschera. Výsledky schůzek byly tak nejasné a dle mínění opozičního představitele Heatha nepatrné, že celé jednání označil za frašku. Wilson však dokázal kabinetu předestřít celý průběh diskuzí s Evropou, a především pak jejich výsledky, jako nepopiratelný úspěch. Kabinet se tedy v poměru šestnácti ku sedmi vyjádřil pro setrvání Spojeného království v ES. Image, kterou výsledkům schůze nasadil Wilson, byla patrně také hlavním důvodem, proč se britští občané v referendu konaném roku 1975 vyslovili 67,2% hlasů pro setrvání v Evropských společenstvích (tamtéž: 199-203). Před tím než proběhlo všelidové hlasování, kterého se účastnilo na šedesát pět procent

oprávněných voličů, byl vůbec poprvé porušen princip podle kterého členové kabinetu musí zastávat jednotný názor při vystupování vůči veřejnosti (Říchová in: Dvořáková a kol., 2008: 125). V této době však již nahradila Heatha ve vedení Konzervativní strany Margaret Thatcherová.

Jednou z tradic, které provázejí britský politický systém, je že poražený vůdce strany, která prohraje v parlamentních volbách, odstoupí ze své pozice. Heath se s tím sice nechtěl nejprve smířit, ovšem nakonec podlehl tlaku na zachování zvyklostí a tím uvolnil cestu Margaret Thatcherové, první ženě, která v celé historii Spojeného království stanula v čele politické strany. Než se stala roku 1979 premiérkou, dokázala nejen konsolidovat konzervativce, ale především přesvědčit tradicionalistické veřejné mínění, že žena dokáže úspěšně převzít otěže vlády (Fajmon, 2004).

Další vlna stávek, která proběhla v zimě 1978-1979, definitivně oslabilu labouristickou vládu, v jejímž čele již stál James Callaghan. Díky tomu v květnu roku 1979 mohla Konzervativní strana ustavit kabinet s Thatcherovou v čele, který se opíral o pohodlnou parlamentní většinu. Premiérka v následujících letech svedla řadu bitev, z nichž patrně nejtěžší byl souboj s odborovým hnutím. Vítězné střety se Scargillovým Národním svazem horníků roku 1985 a s tiskárenskými pracovníky vedly k úpadku všech forem odborářských aktivit a značnému vzestupu produktivity práce, což mělo blahodárny hospodářský efekt. Premiérka se zároveň pustila do zeštíhlování veřejného sektoru, což neobnášelo pouhé snížení počtu státních zaměstnanců. Thatcherová využila klesající moci odborů k zahájení privatizace celých průmyslových odvětví. Takto přešlo do soukromých rukou během jedenácti let na 30 velkých společností, přičemž počet jejich zaměstnanců se rovnal téměř milionu osob. Efektem bylo zlepšené hospodaření firem a konec vysávání finančních rezerv státu ze strany ztrátových podniků. Ba právě naopak, většina zprivatizovaných společností přešla od ztrát k ziskům a prudce vzrostl objem vybraných daní. Kapitál získaný z prodeje podniků pomohl splatit 12,5% celkového národního dluhu. Obrovský vliv na britské hospodářství mělo také rozšíření akcionářské základny, kdy přednost nákupu měli zaměstnanci daného podniku. Výnos

z prodeje pomohl dále snížit veřejný dluh. Vedl také k možnosti značně snížit přímé daňové zatížení (Johnson, 1995: 313-317). Můžeme tedy s nadsázkou říci, že „nemocného muže Evropy“ vyléčila žena. Je však evidentní, že zaměstnanci či lidé s levicovějším smýšlením nevnímali přínos Thatcherové pouze pozitivně. Například vliv jejího tvrdého postoje na likvidaci venkovských hornických komunit a přesun jejich obyvatel do městských aglomerací nemůžeme vnímat pozitivně.

V roce 1982 zatím nepříliš populární premiérka dostala šanci radikálně posílit svou pozici v očích občanů. Argentinská invaze na Falklandské ostrovy, o kterých většina Britů do té doby snad ani netušila že existují, zavedla Thatcherové příležitost prokázat sílu a rozhodnost. Dá se říci, že se svezla na vlně populismu, když sjednocené veřejné mínění evidentně požadovalo znovudobytí Falkland. Judd vyzdvihuje touhu obyvatel Spojeného království po povzbuzení britského sebevědomí, zasaženého obavami z úpadku Británie. Osvobození Falklandských ostrovů přineslo nárůst popularity premiérky i vítězství ve volbách konaných roku 1983 (Judd, 1999: 412-416).

Na Evropské scéně se Thatcherová od začátku snažila zmírnit dopady společné zemědělské politiky na Británii. O tento cíl usilovala již od své první přítomnosti na zasedání Evropské rady v roce 1979. V průběhu let se mohla přesvědčit, že návrhy Francie jsou vždy méně výhodné než se zdá na první pohled a vždy reflektují především francouzský národní zájem. Posílení pozice premiérky v Evropě přinesl jak siný mandát získaný po volbách roku 1983, tak fakt, že se náhle stala díky personálním změnám ve vedení Německa a Francie zkušenější „Evropankou“, než její protějšci. Umně také využila principu jednomyslnosti při situaci, kdy bylo nutné do budoucna navýšit strop financování ES. Dokázala také pohrozit zastavením plateb do rozpočtu EHS. Jednání Evropské rady roku 1984 ve Fontainebleau konečně přineslo výsledek. Thatcherová zde ustoupila ze snahy, aby se veškeré výpočty činily z celkové částky, kterou země odvádějí do společného rozpočtu, tedy z podílu z DPH i z cel. Francie dlouhodobě tvrdila, že cla jsou vlastním zdrojem společenství a nepatří do národních příspěvků. Konečným

výsledkem dohody bylo jednorázové navrácení jedné miliardy ECU do britských rukou. To mělo kompenzovat dřívější neúměrně vysoké příspěvky. Zároveň si premiérka vymohla, že se Spojenému království bude každý rok vyplácet rozdíl mezi jeho příjmy z rozpočtu a výdaji do něj (vypočítanými z DPH), a to ve výši 66 % (Booker – North, 2006: 224-231).

Thatcherová byla příznivcem spolupráce států v Evropě, především v hospodářské oblasti, upřednostňovala však mezivládní přístup. Měla jednoznačný odpor k tomu, aby bruselská administrativa zasahovala výraznějším způsobem do suverenity jednotlivých zemí. Přestože byla úspěšná v mnoha oblastech svého politického angažmá, hlubší integraci v Evropě zabránit nedokázala, přestože její kritika byla dlouhodobá a neúnavná. Z hlediska vztahů mezi USA a Spojeným královstvím je podstatné, že Thatcherová vždy podporovala Reaganův tvrdý postoj vůči SSSR, stála po jeho boku a odlesk slávy konečného vítězství ve studené válce tak dopadl i na ni, stejně jako na Británii, kterou zastupovala (Fajmon, 2004).

3.4 Jednotný evropský akt a Maastrichtská smlouva

Poslanec Evropského parlamentu Altiero Spinelli ustavil v červenci roku 1980 Klub Crocodile ve stejnojmenné štrasburské restauraci. Jednalo se o skupinu poslanců přesvědčených o nutnosti hlubší integrace. Základním pravidlem Klubu byla snaha hledání podpory napříč politickým spektrem, což se zjevně nelíbilo parlamentním frakcím. Rok 1983 byl svědkem prezentace dokumentu, kterému Spinelli se svými spolupracovníky říkal *Návrh smlouvy o založení Evropské unie*. Parlament jej schválil drtivou většinou a Spinelli následně dokázal získat i mocného spojence, francouzského prezidenta Mitterranda. Dokument však byl natolik závažný, že bylo rozhodnuto, aby byl rozdělen do dvou samostatných smluv. Jednou z nich se stal *Jednotný evropský akt*, druhou *Maastrichtská smlouva* (Booker – North, 2006: 236-237; 244-246). Byť návaznost těchto dvou aktů nebyla patrně tak přímá, jak uvádí výše zmíněný zdroj, inspirace Spinelliho ideou je zřejmá.

Volby do Evropského parlamentu konané roku 1984 nezměnily jeho postoj ke Spinelliho projektu, spíše naopak. Parlament požadoval zvýšení svých pravomocí tak razantně, že téměř jednomyslně zamítl prosincový návrh komunitárního rozpočtu. Volby samotné však prokázaly nevalný voličský zájem v zemích s nepovinným, avšak též povinným hlasováním, což je ostatně problém přetrvávající dodnes. Mitterand skrytě varoval Británii při předložení svého návrhu na zahájení debat o evropském ekonomickém oživení. Zdůraznil, že taková jednání by se neomezila pouze na hospodářské problémy a mohla by vést k uzavírání parciálních dohod, pokud by se nějaké státy nechtěly na společném údělu podílet. Později téhož roku byl ustaven Výbor pro institucionální otázky. Předsedou se stal Dooger, dřívější irský ministr zahraničí. Zpráva Výboru zdůraznila nutnost vytvoření politického celku, tedy Evropské unie. Mezi základní cíle patřilo dokončení společného trhu, posílení Evropského měnového systému, ustavení pravidel vedoucích ke společné zahraniční politice nebo upevnění společných právních, sociálních a ekologických hodnot. Pro dosažení těchto cílů považoval Výbor za nutné zlepšení fungování institucí. Šlo především o zavedení většinového hlasování v Radě ministrů v naprosté většině možných případů, posílení samostatnosti Komise a zdůraznění úlohy Parlamentu tím, že by mu byly přiznány větší pravomoci při kontrole jednotlivých politik unie. Zároveň měl spolurozhodovat s Radou v otázkách rozpočtu a legislativy. Po určitých peripetiích došlo v Evropské radě k hlasování o uskutečnění mezivládní konference na toto téma. Thatcherová byla společně se zástupci Dánska a Řecka (Řecko se stalo desátým členským státem ES 1.1.1981) proti, ovšem musela se přizpůsobit. Následně se pak Británie plně podílela na vyjednávání o podobě smlouvy a snažila se zmírnit její dopady na Spojené království (Gerbet, 2004: 298-301).

Jednotný evropský akt vstoupil v platnost 1.7.1987. Šlo o dotažení dřívějších snah Společenství do podoby skutečného společného trhu, ve kterém by byl umožněn volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob. Jednotlivé kroky projektu byly rozvrženy na pět let, k definitivní podobě se tedy dospělo v roce 1992 (Jakš, 1998: 19). Z institucionálního hlediska přinesl akt několik podstatných změn. Zavedením procedur spolupráce

a souhlasu posílil postavení Evropského parlamentu a umožnil začlenění Evropské rady do struktur Společenství. Některé původně diskutované návrhy se však realizace nedočkaly. Kromě změn v Komisi šlo především o otázku Evropské unie. Ta si musela počkat až na Maastricht (Plechanovová, 2004: 95-96).

V tomto místě naší práce považujeme za nutné nechat zaznít také hlas odpůrců spojené Evropy. Kolektiv autorů, podílející se na vzniku publikace *Odvrácená strana Evropské unie. Evropa v režii nadnárodních korporací* upozorňuje v tomto díle na vliv Evropského stolu průmyslníků. Jeho předseda Wisse Dekker přeložil v roce 1985 pětiletý plán na odstranění obchodních bariér, nazvaný *Evropa 1990: Akční plán*. Tento návrh byl rozeslán představitelům evropských vlád. Jacques Delors, předseda Evropské komise, během několika dní od zveřejnění Dekkerova plánu přednesl v Evropském parlamentu jeho paralelu. O několik měsíců později představil Cockfield svou *Bílou knihu*, která se stala základem *Jednotného evropského aktu* a od návrhu Evropského kulatého stolu průmyslníků se lišila pouze posunutím data dokončení vnitřního trhu o dva roky. Členové Stolu údajně energicky lobbovali u členů svých národních vlád, zvláště pokud zaujímal k této podobě integrace rezervovaný postoj. Jak Cockfield, tak Delors v pozdějších letech připustili oba aspekty vlivu průmyslníků – ovlivnění *Bílé knihy* i existenci trvalého tlaku. Po ratifikaci aktu napřel Stůl svou snahu směrem k zavedení Evropské měnové unie a k Maastrichtu (Balanyá – Doherty – Hoedeman – Ma’anit – Wesselius, 2003: 27-30).

John Major se stal britským premiérem den poté, co stanul v čele konzervativců. Umožnilo mu to odstoupení Margaret Thatcherové, která se mimo jiné dostala pod tlak Evropské rady, požadující urychlené zavedení společné měny. Její zamítavý postoj zároveň vyvolal vnitropolitickou bouři. Major se ujal vlády v situaci, kdy se v Perském zálivu schylovalo k válce a britská ekonomika se propadla do recese, kterou díky nutnosti udržet libru na hladině vyžadované ERM,⁶ tedy Evropským mechanismem směnných kurzů, nemohl řešit snížením úrokových sazeb. V evropském kontextu jej

⁶ *European Exchange Rate Mechanism*

čekala jednání o dvou zásadních bodech. Jedním bylo ustavení Evropské unie a druhým *Sociální charta*. Oba představovaly problém. Charta mohla ohrozit reformy, kterými byla v Británii omezena moc odborů. Debaty o EU znamenaly zároveň diskuzi o jednotné měně (Booker – North, 2006: 297 – 303).

Maastrichtská smlouva, známá jako *Smlouva o Evropské unii*, zastřešila vše, co již bylo dříve ve Společenství vytvořeno, pod jeden pilíř chrámu zvaného jako Maastrichtský. Zároveň přibyly dva nové pilíře do institucionální stavby EU. Jedná se o Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP) a Spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí (SSVV). Byl také dále rozpracován projekt budování hospodářské a měnové unie (König – Lacina – Přenosil, 2007: 62, 67). Byl tak završen proces nastartovaný Spinellim v restauraci Crocodile, byť ne zcela v intencích jeho představ.

Major zůstal při vyjednávání konečné podoby smlouvy se svými výtkami osamocen. Všichni rokující dobře věděli o britském záporném postoji k jednotné měně. Ostrovní premiér také nesouhlasil s tím, aby společná zahraniční politika nepřipouštěla právo veta pro členské státy. Aby zmírnil negativní dojem, sám pak navrhl rozšíření pravomocí pro Evropský parlament nebo rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou. Tvrdý postoj pak zaujal v otázce sociální kapitoly. Protože jeho zamítavý postup v oblasti, ve které bylo nutné dosáhnout jednomyslnosti zablokoval celé jednání, byla tato část vyřešena dohodou mimo smlouvu, přičemž se měla vztahovat pouze na jedenáct zemí. Instrukce EU však měly být použity pro její implementaci. Major také odmítl dopustit, aby EU měla na starosti přistěhovalectví (Booker – North, 2006: 313-317).

11. prosince 1991 předstoupil britský premiér před Dolní sněmovnu s prohlášením, ve kterém shrnul výsledky mezivládního jednání. Zdůraznil v něm, že Spojené království má právo samo rozhodnout, zda přistoupí ke třetí fázi budování společné měny. Británie si ve smlouvách vyhradila právo zvážit, zda takový krok bude mít politický a ekonomický smysl. Vyzdvihl také, že i přes posílení postavení Západoevropské unie bude mít přednostní postavení i nadále NATO. Upozornil poslance na fakt, že se mu podařilo

zachovat jednohlasná rozhodnutí v zásadních oblastech zahraniční politiky, a to i přes značný odpor zástupců jiných zemí. Obšírně také seznámil posluchače s výsledky jednání v sociální oblasti, které díky tomu že Unie Británii nebude i nadále zasahovat do pracovních-právních vztahů označil za další jednoznačný úspěch. Major též popsal princip subsidiarity, tedy činění rozhodnutí co nejbližší občanovi, který se měl stát základním kamenem fungování EU. Na závěr doporučil Dolní sněmovně smlouvu ke schválení jako dobrou dohodu pro Spojené království a kvalitní smlouvu pro Evropu.⁷

3.5 Výzvy devadesátých let

Zhroucení komunistického bloku postavilo před členy dvanáctky (Španělsko a Portugalsko přistoupili ke Společenství v roce 1986) nové výzvy. Vznikla náhle možnost budovat skutečně velkou Evropu, sdílející společné hodnoty. Jediná evropská organizace, která v době rozpadu bloku mohla poskytnout platformu pro jednání, byla Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě - KBSE. Mezi její členy patřily všechny evropské státy včetně Británie (a s výjimkou Albánie), přidružena byla také Kanada a USA. Avšak díky pravidlu konsenzu a slabosti vnitřních mechanismů organizace nemohla tato poskytnout východoevropským zemím dostatečné záruky či naděje do budoucna. Proto řada bývalých zemí bloku začala usilovat o připojení k západoevropským strukturám. Specifický případ tvořila snaha o sjednocení Německa, ke kterému se Británie stavěla spolu s Francií poměrně opatrně, když by bývaly daly přednost pomalejšímu postupu. Existovaly obavy, zda posílené Německo neopustí společný projekt, či zda se nenaruší pracně budovaná rovnováha uvnitř Společenství (Gerbet, 2004: 316-318, 322-323).

Smrt Josipa Broze Tita, srbský nacionalismus Slobodana Miloševića a změny v mezinárodně-politické situaci vedly k tomu, že na tehdejšími území Jugoslávie došlo v roce 1991 k ozbrojeným konfliktům. Britský předseda

⁷ Majorovo prohlášení o setkání Evropské rady v Maastrichtu, přednesené v Dolní sněmovně dne 11.12.1991, je dostupné na: <http://www.johnmajor.co.uk/page860.html>
Datum náhledu 2.3.2011.

vlády Major se shodl s řadou dalších vrcholných představitelů členských států Evropských společenství, když deklaroval snahu zachránit stávající podobu Jugoslávie. Někteří zástupci budovaného celoevropského projektu, který se stále více blížil podobě federace, nechtěli dopustit, aby jiný federativně uspořádaný celek skončil na smetišti dějin, a britský premiér se v tomto případě rozhodl držet v hlavním proudu. Svou roli samozřejmě sehrála i snaha o udržení bezválečné Evropy (neboť Balkán je tradiční rozbuškou konfliktů které následně přerůstají jeho hranice) a strach z uprchlické vlny. Teprve zprávy o eskalaci konfliktu vedly k přeorientování postoje. Národnostní touhy etnik nebylo možné v Jugoslávii dále potlačovat. Protože však zneprátelené strany dosáhly dohody při vzájemných jednáních, *Brionská dohoda*, vydávaná za triumf evropské diplomacie, prakticky pouze uznala rozpad Jihoslovenské republiky. Navíc umožnila díky reorganizaci Jugoslávské armády v síly srbské pokračování konfliktů do budoucna. Snahy Evropských společenství o zprostředkování míru sice pokračovaly, například návrhem bývalého britského ministra zahraničí Carringtona, jenž viděl řešení v ustavení Jugoslávie jako svazu svrchovaných republik, prohlubovaly však pouze toto „Evropské fiasko“. Do budoucna se musela angažovat OSN, USA i NATO, ES však pouze prokázala nejednotnost v otázkách zahraniční politiky (Booker – North, 2006: 309-311).

3.6 Přichází Tony Blair

Konzervativci dokázali zvítězit v britských volbách čtyřikrát za sebou. Majorova vláda však čelila stále obtížnějším problémům. Vystoupení z Evropského mechanismu směnných kurzů, ke kterému došlo v roce 1992, vyvolávalo dojem nekompetence vlády. Stále více „vlajkových lodí“ britského průmyslu přecházelo do rukou zahraničních vlastníků. Více než polovina ostatních čtrnácti členů EU (Finsko, Rakousko a Švédsko jsou členskými státy od roku 1995) vykazovala větší HDP na hlavu než Británie. Zapojení ozbrojených složek Spojeného království do protisrbské operace na Balkáně se netěšilo veřejné podpoře. Opozice, jejímž nejvýraznějším představitelem byl mladý a energický Tony Blair stojící v čele labouristů, tepala četné

prohřešky členů vlády. Patřilo mezi ně například jejich vstupování do soukromých firem po odchodu z funkce nebo problémy týkající se jejich osobního života. Blair dokázal svým projektem *New Labour* posunout stranu do středu politického spektra, zbavit ji silného vlivu socialistů a zaujmout střední vrstvy, prvovoliče i příslušníky národnostních menšin (Morgan a kol., 2008: 516-519).

Blair po drtivém volebním vítězství v roce 1997 převzal v evropských otázkách kurz svého předchůdce v křesle ministerského předsedy. Plně se ztotožnil s tezí, že Británie patří do středu Evropy. *Amsterdamská smlouva* však Brity nenaplnila nadšením. Základními efekty smlouvy se staly posílení evropských institucí na úkor domácích a termín ustavení eura k 1. lednu 1999. Blair přislíbil, že v otázce společné měny vypíše referendum, a to tehdy, až bude přistoupení ostrovního státu k ní možno považovat za aktuální (tamtéž: 521). Ohledně této otázky promluvil Blair již v roce 1995 ve svém slavném projevu nazvaném *Britain in Europe*. Vyzval zde k ukončení britského izolacionismu, ke konstruktivnímu přístupu, jehož efektem mělo být navrácení světového vlivu Spojenému království, a k plné participaci na evropských záležitostech tak, aby je Británie mohla podle svého starého zvyku usměrňovat. Nakonec pragmatismus povede k tomu, že Parlament přijme i euro (Foucher, 2002: 66-67).

Ohledně budoucnosti EU, a to nejen v souvislosti s připravovaným rozšířením o země střední a východní Evropy, které upravoval dokument *Agenda 2000*, přijatý během příprav na Amsterdam, pronesl Tony Blair často citovaný projev v říjnu 2000 ve Varšavě.⁸ Zdůraznil zde mimo jiné nutnost dalšího prohlubování spolupráce mezi USA a Evropou, neboť posiluje obě strany. Upozornil také, že Británie již není ani přivažkem EU, ani jejím bezvýhradným kritikem. Co se týká rozšíření Unie, je Británie bezmezným zastáncem. Důvodem je snaha zajistit mír, stabilitu i prosperitu ve střední a východní Evropě. Varoval kandidátské země, že jednání o přidružení nejsou žádnou garantovanou vstupenkou do klubu. Ovšem sám vyjádřil naději, že v průběhu roku 2004 dojde k nevídanému rozšíření. Pustil

⁸Přepis projevu je dostupný na: <http://www.ena.lu/> Datum náhledu: 28.3.2011.

se také do kritického postoje dřívějších vlád ostrovní země k evropské integraci, když jasně popsal jejich váhavost či euroskeptismus, který Británii často stavěl do role pokulhávajícího běžce, který buď urychleně přidá, nebo opustí hlavní pole.

Předestřel také možné vize budoucího vývoje v EU. Britští konzervativci dle něj preferují Evropu spojenou ekonomickými zájmy do podoby zóny volného obchodu. Tato vize má základní problém v tom, že neobsahuje prvky které Evropané chtějí, tedy více než pouhý volný obchod. Druhou variantou je federalistický model. Zde se však podle Blaira naráží na demokratický deficit. Primárním zdrojem demokracie v Evropě i nadále zůstane národní stát. Budoucností EU tedy dle něj bude i nadále originální kombinace mezivládního a nadnárodního principu. Tak bude moci být Evropa supervelmocí, ne však superstátem. Blair také předestřel úkoly politické reformy Unie. Navrhl jakousi chartu kompetencí, která by měla přesně určit o jakých otázkách se bude rozhodovat na národní a o jakých na celoevropské úrovni. Varoval před nebezpečím „dvourychlostní Evropy“ a volal po lepší přípravě agendy Rady. K možnosti schválení evropské ústavy se pak rozhovořil v poněkud skeptickém duchu. Neočekává prý, že debata o ní skončí úspěšně .

Když byl později vytvořen a evropské veřejnosti skutečně předložen text ústavní smlouvy, jehož prvotním záměrem bylo zjednodušení textu, který se rozrostl z původní *Římské smlouvy* (a nejen z ní), přesto došlo k tomu, že nový návrh byl podstatně obsáhlejší než ona. Blair se dostal pod značný tlak, když po něm veřejné mínění požadovalo, aby dal o nové smlouvě hlasovat v referendu. Blair ustoupil pouze proto, že se dané téma dostávalo do středu debat před volbami nejen do Evropského parlamentu, ale též do místních a regionálních zastupitelství v Británii. Hodlal vše vsadit na jednu kartu – předestřít voličské základně hlasování o ústavě jako referendum o tom, zda Spojené království hodlá zůstat v EU. Když šéfové vlád 17. června 2004 schválili konečné znění dokumentu, mohlo se zdát že je dobojováno. Zbývala pouze ratifikace v jednotlivých zemích, před níž měli eurooptimisté dostatek času na mediální kampaň (Booker – North, 2006: 473-474, 489-497).

Když se na jaře roku 2005 vyslovili občané Nizozemí a Francie proti ústavě, patrně Blairovi spadl ze srdce nemalý kámen. Nešlo ani tak o to, aby EU nesměřovala nadnárodním směrem, ale o obavy, že by smlouvu zamítli Britové, čímž by opět na Spojené království padla vina za zbrždění integračního procesu.

Blair ve svém třetím volebním období, tedy po roce 2005, volal společně se svým ministrem financí Brownem po řešení dlouhodobých problémů Unie. Jednalo se především o zneužívaný sociální systém, umělou přezaměstnanost v jedněch a nezaměstnanost v druhých státech spolku, stejně pak jako o nepřiměřené dotace směřující do společné zemědělské politiky. Velký ohlas u obyvatel Evropy měla Blairova výzva ke „zlidštění“ Unie, neboť bruselští demokraté se zdají být již zcela mimo kontakt s reálným životem, zatímco občané ztrácí zájmy a důvěru ve společné hodnoty (Morgan a kol., 2008: 529).

Vztahy mezi Brownem a Blairem v letech třetího volebního období labouristů není možné nazvat ideálními, neboť Brown si stále hlasitěji nárokoval místo ve vedení vlády. Spekuluje se o tom, že za tím stála dřívější dohoda obou státníků, která měla Brownovi zaručit vystřídání Blaira na premiérském postu v polovině druhého volebního období, a kterou Blair následně porušil.⁹ Přestože tvrdý postoj Blaira, který bezvýhradně podpořil Američany iniciované válečné operace v Iráku a Afghánistánu, byl zdánlivě ospravedlněn teroristickými útoky na dopravní systém britské metropole, veřejné mínění to vidělo jinak. Především všeobecný nesouhlas s Iráckou válkou značně oslabil premiérovu pozici. A protože se do čela opozice dostal mladý a dynamický (tedy stejně hodnocený jako Blair v roce 1997) David Cameron, dozrál čas na změnu. Tony Blair přepustil své místo ve vedení strany i vlády Gordonu Brownovi poté, co Dolní sněmovna zamítla na sklonku jara 2007 návrh protiteroristického zákona. Skončila tak celá jedna éra moderních britských politických dějin (Morgan a kol., 2008: 529-531).

⁹Životopis Gordona Browna, dostupný na: <http://www.financnici.cz/gordon-brown>, datum náhledu 16.4.2011.

3.7 Jak se dál může vyvíjet evropská integrace?

Jefim Fištejn v roce 2004 napsal, že doba nazrála k okamžiku, kdy by se na politické výsluní měla dostavit „nová Maggie“. Shrnul tak řadu článků, které v té době vyšly v předních anglosaských denících. Politik formátu Margaret Thatcherové by však neměl řešit problémy britské, ale kontinentální. Zatímco se totiž ve Spojeném království podařilo zlomit moc odborů, nastartovat ekonomické oživení a dostat britskou ekonomiku do pozice tažného koně EU, kontinentální vlády si nadále hýčkají vizi rovnostářského a pečovatelského státu (Fištejn in: Balík – Fiala – Mikš eds., 2004: 207-209). K tomu můžeme podotknout že je pravdou, že od vypuknutí řecké hospodářské krize, či spíše již od prvotních projevů ekonomických potíží Maďarska, nastala v Evropě panika. A s příchodem krize celosvětové se jasně ukázalo, že EU nemá mechanismy, které by mohly donutit populistické vlády některých členských zemí k rozpočtové odpovědnosti. A jsou-li jimi státy včleněné do eurozóny, je pak nebezpečí krachu celého projektu za dveřmi. Tento problém musí být urychleně vyřešen. Eurooptimisté zajisté doufají že bude omezena suverenita zemí EU v rozpočtové oblasti nadnárodní kontrolou z Bruselu, a to v takové podobě, že případné sankce nebudou postrádat údernost a sílu. Odpůrci evropské integrace nyní mohou naopak doufat v to, že ekonomická otázka, prvotní to základ již spolupráce „Šestky“, tuto kooperaci také ukončí. Británie samotná je díky odkladům zavedení společné měny v relativně dobré situaci.

Další potíže způsobuje Evropské unii pocit jejích občanů, že bruselská administrativa je odtržená od reality. Demokratický deficit a technokratický diktát jsou pojmy, kterými Unii charakterizují Booker s Northem. Lidé pozvolna přicházejí na to, že sen Jeana Monneta znamená ztrátu demokracie i samosprávné moci jejích zemí. Projekt se dle skeptického vyjádření výše zmíněných autorů blíží ke svému konci a zanechá po sobě nedozírné škody (Booker – North, 2006: 562-566). Máme za to, že v takovém případě by se tragickou mohla ukázat míra propojení právních předpisů členských států s centrem, opětovný nárůst nacionalismu nebo touha rozbít z integračního procesu vše, a to hned. Domníváme se, že prvotní záměr

spolupráce zemí na takové úrovni, až vojenské konflikty nebudou reálně možné, vyšel. Nezbyvá tedy než doufat že katastrofické scénáře nedojdou svého naplnění. Pokud by snad už došlo k pádu eurozóny či oslabení Bruselu, společný obchod by měl zůstat zachován.

Dalšími možnými variantami budoucnosti evropské integrace jsou různé formy spolupráce. Patří mezi ně model vícerychlostní Evropy, kdy všechny členské země přijmou veškeré politiky Unie, pro některé státy však bude v konkrétních bodech časový odklad. Modifikacemi uvedeného přístupu jsou následující možnosti – buď některé státy odmítnou spolupráci v konkrétních bodech (příklad Británie a společné měny), ovšem bude existovat jádro zemí účastnících se všech politik. Nebo jádro existovat nebude, pak by si všichni členové EU volili spolupráci pouze v oblastech, které by považovali za prospěšné. Takové uspořádání by se dalo očekávat ve fázi rozpadu integračního procesu (König – Lacina – Přenosil, 2007: 367-369).

Varianta Spojených států evropských by znamenala, že by z celoevropských voleb vzešla vláda nahrazující Komisi. Rada by se patrně transformovala na druhou komoru Evropského parlamentu, všechny státy by přijaly jednotnou měnu a evropský rozpočet by se znásobil. Federace by v mezinárodním měřítku vystupovala jako jeden celek (tamtéž: 370-371).

Evropská diskuze o cílovém uspořádání EU naráží v Británii na nepochopení, jehož kořeny můžeme hledat ve specifické historii ostrovní země. Spojené království prošlo kontinuálním vývojem, institucionální nastavení vykazuje trvalé rysy a díky tomu, že ve druhé světové válce nedošlo ani k porážce Británie, ani k její okupaci, nemusela přehodnotit úlohu národního státu. Britové se tradičně přiklání k ponechání si různých možností pro rozhodování. Proto je představa finálního nastavení Evropské unie nikdy nenadchla (Paterson in: Představy o budoucnosti Evropské unie, 2003: 85-87).

„Historie našeho angažmá v Evropě je historií promarněných příležitostí ve jménu iluzí a Británie ve výsledku pouze tratila“ (cit. dle: Paterson in: Představy

o budoucnosti Evropské unie, 2003: 92).¹⁰ Takto naznačil v roce 2001 Tony Blair, že britská administrativa nehodlá do budoucna kritizovat každé posílení evropských institucí.

3.8 Otázka evropské identity

Britové jsou tím, čím je utvořila jejich historie. Po celá staletí britská společnost bojovala. Za mír, náboženskou svobodu, volební práva žen, za zlepšení pracovních podmínek. Poznání vlastní historie může podpořit vlastní sebevědomí, ale může také pomoci v tom, aby občané nepodlehli populistickým výkřikům politiků. Ti ve chvílích, kdy jsou v problematickém postavení, mají často tendenci získat krátkodobou popularitu odkazováním na patriotismus. Avšak vlastenectví lidí žijících ve Spojeném království nesmí maskovat skutky z dnešního pohledu nemorální, k nimž v dějinách došlo. Jde například o plundrování Indie a Afriky či o utrpení způsobené Irům, to vše s pocitem národnostní nadřazenosti (Hill in: Samuel ed., 1989: 3-7). Takto Hill vyzdvihl ve stručnosti nejen nutnost poznání historických kořenů své země, ale také nebezpečí přehnaného nacionalismu, který dokáže populisté zneužít. Stále ještě pohlížíme na občany ostatních zemí EU jako na cizince, a Britové k tomu mají díky jisté dějinné i geografické odtrženosti od kontinentu o to blíže.

Mezi válkami se pojmy evropská kultura či evropský duch používaly běžně. Nacionalistické ideje, vštěpující nenávisť k uměle vytvořenému nepříteli a objevující se často již ve školní výchově, byly kritizovány. S tím, jak se blížil další válečný propad do barbarství, stále více volala řada intelektuálů po evropanství. Po bolestiplném utrpení způsobeném druhou světovou válkou nabrala touha zdůraznit společné hodnoty Evropských států novou sílu. Avšak s odchodem generace pamatující hrůzy holocaustu narazila na nezájem evropských občanů. Proto došlo k přesunu otázky evropské identity na politickou úroveň. Příkladem je *Prohlášení o Evropské*

¹⁰ „The history of our engagement with Europe is one of opportunities missed in the name of illusions and Britain suffering as a result“

identitě, přijaté ministry zahraničních věcí EHS v roce 1973. Nízká účast na evropských volbách a nezáměr o tuto otázku v širších intelektuálních kruzích ukazují, že evropská identita má význam spíše v profilování EU navenek a většinou zůstává pouze obsahem povrchních vládních prohlášení (den Boer, 2003: 87-91, 101-103).

Anthony D. Smith se zabývá otázkou koexistence identity národní a evropské. Dle jeho názoru mohou být v budoucnosti přítomné obě vedle sebe, základním aspektem pak je, která bude více ovlivňovat každodenní život občanů. Utváření federalizovaného super státu nemusí nutně vést ke vzniku evropského národa (Říchová in: Cabada ed., 2007: 85-87).

Anglické smýšlení o Evropě je ovlivněno dřívější propastí mezi impériem a kontinentem. Většina Angličanů vidí svou identitu prioritně jako britskou. Momentálně probíhající devoluce ji však ohrožuje. Irové, Velšané a Skoti totiž mají k Evropě podstatně kladnější přístup. Především řada skotských občanů si ji dovede představit jako alternativu k anglické dominanci. Zároveň je dějiny utvrdily v názoru, že si vždy dokáží uchovat národní identitu i při jistém omezení suverenity. Ba naopak, v současné době vidí v evropské integraci dokonce možnost uvolnit pouta nasazená Londýnem a posílit vlastní národní vědomí (tamtéž: 93-97).

Podle našeho názoru naráží možnost vytvoření skutečně silné evropské identity na to, že celá integrace byla zahájena a je uskutečňována shora, zatímco masy často jeví větší zájem o vývoj ve svých národních státech. Stejně tak rétorika zástupců jednotlivých zemí mnohdy vyzdvihuje oblasti ve kterých se podařilo cosi konkrétního získat „na úkor“ Unie či proti vůli bruselských demokratů. Byť jsou častou součástí politických proslovů také projevy sounáležitosti s Evropou, nesou se většinou v čistě deklaratorním duchu. Občan tak je stavěn do obranné pozice proti démonu odcizené evropské administrativy. Byť si myslíme, že jsou pro náš kontinent typické určité společné názory, hodnoty a postoje, prohloubení pocitu sounáležitosti například Poláků se Španěly bude v brzké době těžko možné. Dalším důležitým prvkem nutným k zisku identity je totiž čas. A evropská integrace prošla překotným vývojem, byť se nám jako jednotlivcům může často zdát,

že se vleče hlemýždím tempem.

Závěr

V naší práci jsme se pokusili historickou metodou přiblížit spolupráci Velké Británie se zeměmi kontinentální Evropy. Pro skutečně detailní náhled na toto téma by bylo zapotřebí popsat podstatně více stran, než nám dovoluje daný rámeček textu.

Zadání práce nám ukládalo sledovat proměny britského myšlení o evropské spolupráci v historii, s důrazem na druhou polovinu dvacátého století, zaměřit se na osobnosti, které integraci inspirovali či dodnes inspirují a zamyslet se nad důležitostmi transatlantických vztahů s USA či nad významem Commonwealthu pro Spojené království, s přihlédnutím k tomu, jak tyto aspekty ovlivňují postavení Británie ve společné Evropě.

Spojené království je zemí mající svá výrazná specifika. Jedním z nich je ostrovní poloha, která dopomohla Britům k účinné obraně jejich domoviny, způsobila jistý odstup od vývoje kontinentu a zdůraznila pocit národní výlučnosti. Přispěla k tomu, že ostrované ovládli umění mořeplavby, čímž zapříčinila spolu s jinými souvislostmi možný vzestup impéria. Určité odlišnosti od vývoje států za průlivem způsobily jiný přístup Britů k otázce mezinárodní spolupráce.

To, že zástupci Británie vždy kladli důraz na národní zájmy své země, nemůžeme vnímat jako nějakou kaňku na jejich povaze. Jedná se o základní aspekt politické činnosti volených úředníků všech zemí. Měli jsme za cíl se podívat, jak a v jakých souvislostech tak činili právě Britové.

Británie prošla ve dvacátém století značným vývojem. Z nejsilnější

světové velmoci se změnila na integrovanou část EU. Zatímco před první světovou válkou vyvažovala poměr sil v Evropě, nyní tvoří pojítko v transatlantických vazbách dvou kontinentů. Druhá světová válka po sobě zanechala Albion sice neporažený a stále hrdý, ovšem na pokraji ekonomického krachu.

Právě ekonomické problémy donutily Británii přijmout Marshallův plán. Spojené státy jeho prostřednictvím posílily svůj vliv v zemích západní a jižní Evropy. Cílem USA bylo nejen znovuoživení trhů válkou zničeného kontinentu, ale také vytvoření jednotného bloku zemí čelících nebezpečí pronikání vlivu komunistické ideologie z východu. Británie se ocitla v nelehké situaci. Vazby na USA či dominia nemohly pokrýt potřeby jejího hospodářství. Amerika všemožně podporovala evropskou spolupráci a ráda by viděla Brity v jejím čele, zároveň ale projevovala nechuť ke stávajícím formám kolonizace. K tomu cítíme potřebu podotknout, že jakmile se někde povolily imperiální otěže, USA se okamžitě snažily zaplnit vzniklé mocenské vakuum svým vlivem. Spojené království tedy vedla k prohloubení spolupráce s kontinentální Evropou jak ekonomická nutnost, tak přání jejího výsostného spojence.

Británie je dlouhodobě vnímána jako problematický prvek integrace. Její vůdci se jí nejprve bránili a později brzdili tendence vedoucí k nadnárodní podobě Společenství. Když už Winston Churchill projevil pro evropskou spolupráci nadšení, okamžitě ve svých úvahách postavil Albion mimo její rámec jako jistého dohlázeitele, mentora či snad sponzora. Tento obrat v myšlení o integraci alespoň znamenal, že Spojené království definitivně opouští roli evropského „vyvažovatele“ sil a dává přednost snaze o zabránění nepokojů na kontinentu hospodářskou spoluprací.

U osoby Churchilla se musíme na chvíli zastavit. V rozšířeném názvu naší práce jej předjímáme jako zastánce idealistického přístupu v mezinárodních vztazích. Nic není dále od pravdy. Pokud jím totiž byl, pak pouze pro jiné země než pro Británii. Návrh na zorganizování spojené Evropy jej nadchl čistě proto, aby Spojené království mohlo svobodně existovat vedle řadou pravidel a ekonomických vazeb svázaného mírového kontinentu.

Hospodářské problémy, rozpad impéria potvrzený britskou ostudou na Suez a také souhlas USA dovedl Spojené království do Evropských společenství. Největší překážkou pro vstup se ukázal Charles de Gaulle. Byť měl s Británií jisté nevyřízené účty, musíme dát za pravdu Bookerovi s Northem. Hlavním důvodem de Gaullových obstrukcí byla nejspíše snaha ukončit pro Francii životně důležitou otázku společné zemědělské politiky dříve, než do ní budou moci ostrované promluvit. Dokázal tak dostat Británii do nevýhodného postavení – do role živitele francouzských rolníků.

Příběh evropské spolupráce je příběhem diplomaticko - politickým. Při kritickém pohledu můžeme být znechuceni množstvím zákulisních pŕetek zástupců jednotlivých zemí, ovšem ze zorného úhlu občana musíme ohodnotit, jak aktéři hájili zájmy národních států. A Margaret Thatcherová bojovala urputně. Vymohla pro Británii výrazné zlepšení původních vstupních podmínek. Paradoxně jí vaz zlomila také vnitropolitická kritika příliš důrazné obhajoby britských cílů. Ovšem její odmítavý postoj ke společné měně přežil vlády Majora i Blaira a trvá dodnes. A současná podoba ekonomické krize v Evropě jí dává za pravdu. Vznik eurozóny byl předčasný a nebyl zaštitěn dostatečnými kontrolními mechanismy.

Je zajímavé, že i když je Británie brána jako věčný potížiista, řada vizionářů a propagátorů myšlenky společného údělu evropských zemí pocházela a pochází právě z ní. Také Tony Blair se již před vstupem do vrcholné politiky profiloval jako zastánce široké integrace. Ovšem i on časem narazil na mantinely možného. Přesto se mu podle našeho názoru podařilo nejen předložit zajímavý nástin možné budoucí podoby spolupráce, ale také podstatně vylepšit obraz Spojeného království v očích těch Evropanů, jenž preferují hlubší rozměr integrace.

Co se týče specifických vztahů mezi Británií a USA, budou patrně trvat i nadále. Úzké spolupráci obou zemí nahrává především prozatímní nefunkčnost vojenské a zahraniční politiky Unie. Nepotvrdilo se zhoršení vztahů po vstupu Spojeného království do evropského projektu. Je však pravdou, že z úst britských politiků zaznívá často proamerický akcent, což někdy znepokojuje kontinentální země. Je také zjevné, že Británie by

v případě krachu EU měla díky vazbám na Ameriku zjednodušené postavení. Také Commonwealth by jí pomohl k udržení prosperity, byť jeho význam neustále klesá.

V otázce evropské identity jsme dospěli k názoru, že základními překážkami jejího skutečného vzniku jsou odcizení občanů vzhledem k centru, populistická rétorika politiků jednotlivých států a čas. Pro reálný pocit sounáležitosti s nějakou institucí potřebuje člověk určité procítění historické trvalosti a oprávněnosti. Staré křivdy, byť jim léta míru obrousila hrany, dodnes mají své místo v srdcích Evropanů.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

AGULHON, Maurice: 2005. *De Gaulle. Dějiny, symbol, mýtus*. NLN: Praha.

BALANYÁ, Belén – DOHERTY, Ann – HOEDEMAN, Olivier – MA´ANIT, Adam – WESSELIUS, Erik: 2003. *Odvrácená strana Evropské unie. Evropa v režii nadnárodních korporací*. PARADGMA.SK: Košice.

BLUNDELL, Nigel: 1997. *Winston Churchill*. Columbus: Praha.

BOOKER, Christopher – NORTH, Richard: 2006. *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti*. Barrister & Principal: Brno.

DEN BOER, Pim: 2003. *Stručné dějiny Evropy. Idea Evropy a její proměny*. Barrister & Principal: Brno.

FERRO, Marc: 2007. *Dějiny kolonizací. Od dobývání po nezávislost 13.-20. století*. NLN: Praha.

FIDLER, Jiří – MAREŠ, Petr: 1997. *Dějiny NATO*. Paseka: Praha – Litomyšl.

FIŠTEJN, Jefim: Okamžik pro Maggie. In: BALÍK, Stanislav – FIALA, Petr – MIKŠ, František: 2004. *Perspektivy Evropské unie. Konzervativně-liberální pohledy na aktuální otázky evropské politiky*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno.

FONTAINE, André: From empires to Europe. In: JOHNSON, Douglas – CROUZET, François - BÉDARIDA, François: *Britain and France. Ten Centuries*. Dawson & Son: Folkestone.

FOUCHER, Michel: 2002. *Evropská republika. Historicko-geografický pohled*. Barrister & Principal: Brno.

- GERBET, Pierre: 2004. *Budování Evropy*. Karolinum: Praha.
- GUY, John: The Tudor Age. In: MORGAN, Kenneth O. ed.: 1996. *The Oxford illustrated history of Britain*. Oxford University Press: Oxford.
- HILL, Christopher: History and patriotism. In: SAMUEL, Raphael: 1989. *Patriotism: The Making and Unmaking of British National Identity*. Routledge: London.
- JAKŠ, Jaroslav: 1998: *Quo Vadis Evropská unie*. ETC Publishing.
- JOHNSON, Paul: 1995. *Dějiny anglického národa*. ROZMLUVY: Řevnice.
- JUDD, Denis: 1999. *Impérium. Britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*. BB art: Praha.
- KENNEDY, Paul: 1996. *Svět v jednadvacátém století*. NLN: Praha.
- KISSINGER, Henry: 1999. *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. PROSTOR: Praha.
- KÖNIG, Petr – LACINA, Lubor – PŘENOSIL, JAN: 2007. *Učebnice evropské integrace*. Barrister & Principal: Brno.
- LUŇÁK, Petr: 1997. *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Libri: Praha.
- MATĚJKA, Jaroslav: 1970. *Život sira Winstona*. Horizont: Praha
- MEZIHORÁK, František: 2001. *Evropanství a integrace*. Nakladatelství Olomouc: Olomouc.
- MOCZULSKI, Leszek: 2010. *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*. Bellona: Warszawa.
- MONGILI, Alessandro: 2006. *Stalin a sovětské impérium*. Levné knihy KMa.
- MORGAN, Kenneth O. a kol.: 2008. *Dějiny Británie*. NLN: Praha.

MORGAN, Kenneth O.: The Twentieth Century. In: MORGAN, Kenneth O. ed.: 1996. *The Oxford illustrated history of Britain*. Oxford University Press: Oxford.

PATERSON, William E.: British Views on the Finalité. In: 2003. *Představy o budoucnosti Evropské unie*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.

PINDER, John: 1991. *European community. The building of a union*. Oxford University Press: Oxford.

PLECHANOVÁ, Běla: 2004. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*. Karolinum: Praha.

ROMANCOV, Michael: Commonwealth – vznik a vývoj. In: ŠANC, David – ŽENÍŠEK, Marek a kol.: 2008. *Commonwealth. Z perspektivy politické vědy*. Aleš Čeněk, Plzeň.

ROVNÁ, Lenka: 2004. *Kdo vládne Británii*. SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ: Praha.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: Evropeizace – kultura, tradice a národní identita na území Spojeného království. In: CABADA, Ladislav ed.: 2007. *Evropa – kultura – identita. Kulturní pozadí evropské integrace*. Aleš Čeněk: Plzeň.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: Spojené království Velké Británie a Severního Irska: devoluce – tradice – změna. In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a kol.: 2008. *Základní modely demokratických systémů*. Oeconomica: Praha.

SALWAY, Peter: Roman Britain. In: MORGAN, Kenneth O. ed.: 1996. *The Oxford illustrated history of Britain*. Oxford University Press: Oxford.

SCHMIDT, Helmut: 2003. *Sebezáchova Evropy*. Paseka: Praha – Litomyšl.

STEINER, Ludwig: Der Europarat als Kern eines großen Europas. In: *Europäische integration: Reminiszenzen – Perspektiven*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.

STEVENSON, John: 2004. *Dějiny Evropy*. OTTOVO NAKLADATELSTVÍ: Praha.

STEWART, Michael: 1978. *Politics & Economic Policy in the UK since 1964. The Jekyll & Hyde Years*. Pergamon Press: Oxford.

ŠANC, David – ŽENÍŠEK, Marek: Commonwealth – současný stav. In: ŠANC, David – ŽENÍŠEK, Marek a kol.: 2008. *Commonwealth. Z perspektivy politické vědy*. Aleš Čeněk: Plzeň.

TARABA, Luboš: 1990. *Charles de Gaulle*. Horizont: Praha

VALEŠ, Lukáš: 2007. *Dějiny politických teorií*. Aleš Čeněk: Plzeň.

WAISOVÁ, Šárka: 2005. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Aleš Čeněk: Plzeň.

WASSON, Ellis: 2010. *Dějiny moderní Británie od roku 1714 po dnešek*. Grada Publishing: Praha.

Internetové prameny

BLAIR, Tony: 2000. *Speech by the British Prime Minister, Tony Blair, to the Polish Stock Exchange (Warsaw, 6 october 2000)*. Dostupné na: <http://www.ena.lu/>

FAJMON, Hynek: 2004. Příběh Margaret Thatcherové. *Revue Politika*, 5/2004. Dostupné na: <http://revuepolitika.cz/clanky/678/pribeh-margaret-thatcherove> , datum náhledu: 3.3.2011.

HRABÁLEK, Martin: *Životopis Gordona Browna*. Dostupné na: <http://www.financnici.cz/>

CHURCHILL, Winston: 1946. *Address given by Winston Churchill (Zurich, 19 September 1946)*. Dostupné na: <http://www.ena.lu/>

Kellog – Briand Pact 1928. Dostupné na: <http://www.yale.edu/>

KLUSÁČEK, Jan: 2006. Transatlantické spojenectví a boj proti terorismu. Výzvy jednadvacátého století očima Nile Gardinera. *Revue Politika*, 8/2006. Dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/468/transatlanticke-spojenectvi-a-boj-proti-terorismu> , datum náhledu: 23.3.2011.

MAJOR, John: 1991. *Mr. Major's Commons Statement on the 1991 European Council Meeting at Maastricht*. Dostupné na: <http://www.johnmajor.co.uk/>

Résumé

Our thesis is handling the topic of an integration of the UK into various European institutions and contextualizing this trope within the historical framework. A key element of the international cooperation we are aiming at is the relation of the UK towards the European community and subsequently the EU.

In the first part we are interested in any attempts at alliance in Europe that preceded the Schuman Plan. The second part focuses on the transformation of the British position in Europe in the context of the disintegration colonial empires, formation of the Council of Europe, NATO, OEEC, EFTA and the European Communities. The third part deals with the UK entry into the European Community and its status within the development.

Within the course of the 20th century, the Britain has gone through a major process of transformation from a leading world power to a full-fledged member of the of the united Europe. However, the fact is that the attitude of British politicians towards the supranational character of certain organizations stayed rather lukewarm. We were trying to focus on the key supporters and opponents of the integration process. The question of the overseas relations of the Albion is too important question.

In this work we take a closer look at possible options for future development of the EU. As an important aspect of unity and cooperation in Europe, we see the need to strengthen the sense of common ties. This is, why our text is also addressing problems of the European identity.

